

## بررسی تأثیر برنامه استعدادیابی شبکه تلویزیونی " من و تو یک " بر سبک زندگی دانشجویان (مطالعه موردی دانشگاه تهران) <sup>◇</sup>

سید مهدی شریفی<sup>۱</sup>  
بهاره رادمش<sup>۲</sup>

### چکیده

در جهان حاضر با توجه به تغییر الگوهای ارتباطی افراد و گسترش استفاده از وسایل ارتباط جمعی روز به روز شاهد کاهش تأثیر ارتباطات میان فردی و افزایش قدرت تأثیر گذاری این وسایل بر زندگی افراد هستیم. به گونه ای که رسانه‌ها با انتقال مفاهیم و معلومات تأثیر بسیاری بر تغییر سبک زندگی افراد دارند. سبک زندگی دانشجویان به دلیل پیشگام بودن در استفاده از رسانه‌ها و تماشای برنامه‌های ماهواره‌ای در معرض تغییرات گسترده تری قرار دارد. **هدف:** هدف از نگارش این مقاله، بررسی تأثیر برنامه استعدادیابی شبکه تلویزیونی من و تو یک بر سبک زندگی دانشجویان دانشگاه تهران است. **روش:** روش این تحقیق، روش پیمایشی است و ابزار مورد استفاده، پرسشنامه محقق ساخته است که برای حصول اطمینان از پایایی آن، ابتدا آلفا کرونباخ ۳۵ پرسشنامه مورد آزمون قرار گرفت و عدد ۰/۹۳۹ به دست آمد که نشان دهنده میزان اعتبار بالای سوالات طرح شده است. این بررسی بصورت نمونه گیری گلوله برفی انجام گرفته است. آزمون آماری مورد استفاده در این پژوهش با توجه به نرمال نبودن جامعه، آزمون کایاسکوئر بوده است. **یافته‌ها:** نتایج حاصله حاکی از این است که بین تأثیر گذاری این برنامه و ابعاد مختلف سبک زندگی دانشجویان دانشگاه تهران رابطه معناداری وجود دارد. **نتیجه گیری:** بالا بردن سواد رسانه‌ای باید از سوی پایگاه‌های فرهنگی هر جامعه به ویژه نهادهای آموزشی و رسانه‌ها تحقق یابد. در این صورت مخاطب با مکانیزم‌های تأثیر گذاری آشنا می‌گردد و امکان تأثیر پذیری مخاطب کاهش می‌یابد. سواد رسانه‌ای سبب ایجاد تفکر انتقادی می‌شود. کمبود برنامه‌های موسیقی متنوع و عدم توجه به سبک‌های موسیقی مورد علاقه جوانان باعث رجوع آن‌ها به شبکه من و تو یک شده است، پیشنهاد می‌شود رسانه ملی با ایجاد یک شبکه اختصاصی برای پرداختن به موسیقی، خلاء موجود در این بخش را رفع نماید.

**واژگان کلیدی:** سبک زندگی، باورهای مذهبی، برنامه استعدادیابی، شبکه تلویزیونی من و تو یک، دانشجویان دانشگاه تهران.

◇ دریافت مقاله: ۹۲/۰۸/۱۲؛ تصویب نهایی: ۹۳/۰۳/۰۸.

۱. دکترای مدیریت؛ استادیار دانشگاه تهران (نویسنده مسئول) / آدرس: تهران، بزرگراه جلال آل احمد، پل نصر، دانشکده مدیریت دانشگاه تهران / Email: sharifee@ut.ac.ir  
۲. دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت رسانه دانشگاه تهران.

## الف) مقدمه

پیشرفت ارتباطات و گسترش وسایل ارتباط جمعی باعث تغییرات و دگرگونی‌های فرهنگی بسیاری در جوامع شده‌اند. رسانه‌های همگانی مانند تلویزیون و ماهواره، امروزه در عرصه‌های گوناگون ملی و بین‌المللی در جایگاهی قرار دارند که علاوه بر معرفی و نشر فرهنگ‌های مختلف با ارائه و توسعه سبک‌های مختلف زندگی بر شیوه زندگی و علایق عمومی مردم جوامع تأثیر بسزایی داشته‌اند. از همین رو بسیاری فضای رسانه را جایگاهی می‌دانند که واقعیت‌های جامعه در آن بازنمایی می‌شود و به عنوان یکی از قدرتمندترین ابزارها در تبلیغ سبک زندگی باعث الگوسازی در حوزه سبک زندگی می‌شود.

از نظر گیلنر<sup>۱</sup> رسانه‌ها نقش مهمی در تبلیغ سبک‌های زندگی مختلف دارند. طیف سبک‌های زندگی با گونه‌های آرمانی که در رسانه‌ها طرح می‌شوند شاید محدود باشند ولی گسترده‌تر از سبک‌های زندگی‌ای هستند که افراد قاعدتاً در زندگی روزمره خود در قالب آن‌ها جای می‌گیرند. البته به اعتقاد گیلنر رسانه‌ها در جهان جدید در عین اینکه امکان‌ها و گونه‌ها را به دست می‌دهند، تفسیرهای باریک‌اندیشانه‌ای از نقش‌ها یا سبک‌های زندگی خاص نیز ارائه می‌دهند (خوشنویس، ۱۳۸۹: ۱۱).

سبک زندگی مجموعه عقاید، شیوه‌ها و نمونه‌های عادی رفتار، خلق و خوها، و شیوه‌های تبیین شرایط اجتماعی یا فردی است که نوع خاص واکنش فرد را مشخص می‌سازد (فاجینو<sup>۲</sup>، میزویی<sup>۳</sup>، توکوی<sup>۴</sup>، فوجیمورا<sup>۵</sup> و یوشیمورا<sup>۶</sup>، ۲۰۰۳).

سبک‌های زندگی مبتنی بر منابعی است که توسط گزینش‌ها در زمینه مصرف فراهم می‌شود. این گزینش‌ها در زمینه مصرف مبتنی بر ذخیره نمادی است که در فرهنگ معاصر ارائه شده است (تیلور، ۲۰۰۲: ۴۸۱).<sup>۷</sup> سبک زندگی به انتخاب وابسته است و انتخاب نیز به اطلاعات، اطلاعات، خود به نوعی محصول فرآیند ارتباطات است. ارتباط می‌تواند میان فردی یا رسانه‌ای باشد. رسانه‌ها به افراد در زمینه گزینش‌ها و انتخاب‌هایشان، اطلاعات می‌دهند. بنابراین، اولین ویژگی سازنده سبک زندگی در دنیای جدید، انتخاب‌های گسترده افراد است. این انتخاب‌ها به عرصه‌هایی از زندگی اختصاص دارند، که به فعالیت‌های مرتبط با اوقات فراغت و مصرف مربوط می‌شوند. سبک زندگی مجموعه‌ای از کارهای فردی و اجتماعی را در بر می‌گیرد که به شدت متأثر از برداشت‌ها و تصاویری است که رسانه‌ها از زندگی ترسیم و ترویج می‌کنند و با تغییر ارزش‌ها و نگرش‌ها به شکل‌گیری رفتارها منجر می‌شوند (عظیمی فرد، ۱۳۹۲: ۳۴-۳۵).

---

1- Anthony Giddens  
2- Fuchino  
3- Mizoue  
4- Tokui  
5- Fujino  
6- Yoshimura  
7- Taylor, Lisa

## بررسی تأثیر برنامه استعدادیابی شبکه تلویزیونی "من و تو یک" بر ... ♦ ۲۲۷

بی تردید رسانه‌ها از جمله مهم‌ترین عوامل سازنده سبک زندگی هستند و در این بین، رسانه‌های دیداری به ویژه تلویزیون، نقشی جدی را در ارائه انواع سبک زندگی دارند. ارتباط تلویزیون با زندگی روزمره و سبک زندگی مردم، به اندازه سن تلویزیون قدمت دارد (سالمی، ۱۳۹۱: ۱۰۸). باید توجه داشت که ساخته شدن سبک زندگی مستلزم مشارکت فعال افراد به عنوان عاملان اجتماعی است. از این رو، جوانان خصوصاً دانشجویان به عنوان قشر فعال و پویای جامعه و گروه پیشتاز به لحاظ کاربرد رسانه، در داشتن سبک زندگی دلخواه و متمایز خود پیشگام هستند، هم چنین به دلیل داشتن روحیات، نقش‌ها، خواسته‌های متفاوت فردی و اجتماعی و... جهت دهنده تولیدات مصرفی تلقی می‌شوند. در این میان، تلاش رسانه‌های بیگانه در تبلیغ افکار ضد دینی و سست کردن باورهای مذهبی جوانان را نباید نادیده گرفت.

دریلا<sup>۱</sup> اعتقاد دارد که رابطه متعامل گونه میان دین و رسانه وجود دارد که در آن هم رسانه قدرت فروکاستن نیرومندی دین را دارد و هم دین می‌تواند ذات رسانه را دگرگون سازد. از این روی دریلا ضمن تحلیل قدرت رسانه‌ها و توان ذاتی دین، معتقد می‌شود که "جنگ جدید دینی" در راه است که تأثیری شگرف بر دنیای مدرن و مدرنیته خواهد گذاشت (دریلا، به نقل از پورحسن، ۱۳۹۰: ۶۷).

به باور دورکیم<sup>۲</sup> دین عامل همبستگی و ثبات یک جامعه است در صورتی که با تغییر هنجارها و سبک زندگی، ارتباط میان افراد یک جامعه با دین و باورهای مذهبی از میان برود، زمینه برای گسترش انحراف فراهم می‌آید.

گسترش تماشای برنامه استعدادیابی شبکه تلویزیونی من و تو یک در میان قشر دانشجوی، سبب می‌شود سبک زندگی این قشر از جامعه در معرض تغییرات گسترده‌ای قرار گیرد. براین اساس درک بهتر تأثیر این برنامه بر سبک زندگی دانشجویان می‌تواند در تشخیص اثرات و بررسی پیامدهای این تأثیر بر جنبه‌های گوناگون این قشر از جامعه موثر واقع شود. هدف از پرداختن به این موضوع در این تحقیق به دست آوردن یک سری اطلاعات از دگرگونی سبک زندگی دانشجویان در پرتو برنامه‌های فرهنگی ماهواره‌ای است. این دگرگونی، شامل اطلاعاتی درباره اخلاق، رفتارهای معاشرتی، نحوه پوشش و مدگرایی، باورهای مذهبی، عقاید سیاسی و .... می‌باشد.

روسنگرین<sup>۱</sup> (۱۹۹۴) در پژوهشی به بررسی دلایل استفاده از رسانه بر مبنای فعالیت‌های اجتماعی و گروهی پرداخته است براساس یافته‌های این تحقیق، رسانه بر سلاقی و انتخاب‌های افراد و سبک و شیوه زندگی تأثیر گذار است، هم چنین سبک زندگی افراد بر استفاده از رسانه اثر گذار است.

---

1- Jacques Derrida  
2- David Émile Durkheim

در نه<sup>۱</sup> (۲۰۰۵) ضمن پژوهشی که در هند انجام داد متوجه شد رشد گسترده رسانه‌های جدید از جمله تلویزیون‌های ماهواره‌ای و فیلم‌های هالیوودی سبب تغییر در برداشت‌ها و سبک زندگی افراد خواهد شد. امام جمعه زاده، مرندی، رهبر قاضی و سعیدی ابواسحق (۱۳۹۲) در پژوهشی به بررسی رابطه مصرف رسانه و سبک زندگی در بین دانشجویان دانشگاه اصفهان پرداختند. براساس نتایج این پژوهش، کلیه ابعاد رسانه با بعد مصرف فرهنگی رابطه مثبتی دارد و می‌توان چنین استدلال کرد افرادی که از وسایل ارتباط جمعی بیشتری استفاده می‌کنند، به میزان بیشتری به فعالیت‌های فرهنگی و هنری، از قبیل مطالعه، گوش کردن موسیقی، رفتن به سینما و تماشای فیلم می‌پردازند.

خوشنویس (۱۳۸۸) در پژوهشی به بررسی تأثیر برنامه‌های تلویزیونی بر سبک زندگی می‌پردازد. این پژوهش بر روی ۱۵۹ نفر انجام گرفته است. فرضیات این پژوهش در پنج بعد سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، روانی، اعتقادی و مذهبی مطرح شده است. بر اساس یافته‌های این پژوهش برنامه‌های تلویزیونی بر بعد سیاسی تأثیر چندانی نداشته است. در بعد اجتماعی مشخص می‌کند که سازندگان برنامه‌های تلویزیونی توجه زیادی به نشان دادن جامعه مدرن دارند و در مقابل به جامعه سنتی و قشر کم درآمد کمتر پرداخته شده است و در بعد فرهنگی توجه چندانی به اشتغال بانوان و تساوی جنسیتی زنان و مردان نشده است. در بعد روانی نیز در ایجاد حس همدلی و ایجاد قدرت همانند سازی در تماشاگران ضعیف عمل کرده است. با این حال بر اساس یافته‌های این پژوهش در بعد اعتقادی و مذهبی برنامه‌های تلویزیونی در باب تحکیم روابط خانواده تأثیر زیادی بر مخاطبان داشته‌اند.

خاموشی (۱۳۹۰) در پژوهشی به بررسی تأثیر رسانه بر تغییر الگوهای رفتاری و اخلاق رسانه‌ای پرداخته است. در این پژوهش به دو کارکرد متفاوت رسانه‌ها در دنیای معاصر تأکید شده است. یک کارکرد ترویج دهنده انسانیت و تمایلات و ارزش‌های معنوی و سبب تعالی انسان می‌شود و کارکرد دیگر که ویژگی اغلب رسانه‌های کشورهای غربی است، ترویج امور ضد ارزشی و ضد اخلاقی است. براساس یافته‌های این مقاله اگرچه آشنایی اصحاب رسانه با آداب، فرهنگ و اخلاق ملی و دینی لازمه نهادینه ساختن اخلاق است ولی این امر باید به شیوه‌ای صورت گیرد که برای مخاطب جذاب باشد.

نامدار (۱۳۹۰) در پژوهشی نقش رسانه در مناسبت جهانی سازی و بحران هویت جوانان را مورد بررسی قرار داده است. براساس یافته‌های این پژوهش اگرچه نمی‌توان مانع نفوذ ایدئولوژی حاکم بر غرب از طریق رسانه‌ها شد، با این حال می‌توان با آگاهی بخشی به جوانان، تبیین ارزش‌های دینی و ملی و تقویت میراث فرهنگی به الگو سازی رسانه مبتنی بر دیدگاه پیشوایان پرداخت و از رسانه به عنوان ابزاری برای گسترش ارزش‌های اسلامی به سایر مناطق دنیا بهره برد.

## بررسی تأثیر برنامه استعدادیابی شبکه تلویزیونی "من و تو یک" بر ... ♦ ۲۲۹

بختیاری و فرخی (۱۳۹۱) در پژوهشی به بررسی رابطه برنامه‌های شبکه‌های ماهواره‌ای تلویزیونی و هویت دینی جوانان پرداختند. این پژوهش بر روی ۹۷ نفر از کارشناسان و صاحب نظران حوزه رسانه و جوانان در استان همدان انجام گرفته است.

بر اساس نتایج تحقیق، بیشترین اهداف و تأثیر شبکه‌های ماهواره‌ای به ترتیب در حوزه‌های روی آوردن جوانان به انواع موسیقی غربی، گرایش به مدگرایی افراطی در جوانان، تضعیف باورهای دینی و بسترسازی از خود بیگانگی دینی و فرهنگی در جوانان، الگوپذیری از نظام فرهنگی-اجتماعی و سبک زندگی غربی، دین‌گریزی، ترک نماز و سایر واجبات دینی، دوری از قرآن، دعا و نیایش، گرایش به آرایش‌های مبتدل، ترویج سکولاریسم و جدایی دین از سیاست، افزایش ناهنجاری‌های رفتاری در خانواده، بی‌احترامی به والدین و ترویج اندیشه و فرهنگ برهنگی است (بختیاری و فرخی، ۱۳۹۱: ۷۰).

چهارچوب نظری این پژوهش با توجه به سوابق پژوهشی در این حوزه، در بردارنده نظریه‌های کاشت، برجسته‌سازی، امپریالیسم فرهنگی و نظریه انتقادی رسانه است. به علت پخش تلویزیونی این برنامه نظریه کاشت به عنوان نظریه محوری این پژوهش است.

در نظریه کاشت تلویزیون به عنوان یکی از وسایل ارتباط جمعی مؤثر بر تغییر نگرش و باورهای افراد و در نتیجه، تغییر سبک زندگی مخاطبان مورد بررسی قرار گرفته است.

تلویزیون به عنوان منبع بسیار گسترده‌ای از تصاویر و پیام‌ها در تاریخ است. اگرچه تکنولوژی‌های جدید تجارت و ارتباطات حرفه‌ای را تغییر داده‌اند، مردم و بسیاری از جوامع مورد مطالعه هم‌چنان بیش از حد با تلویزیون برای دلایل مناسب سر و کار دارند. اشباع و گذران زمان، ناباورانه در طول دهه‌ها زیاد بوده و هم‌چنان در حال افزایش است (گربرنر، گروس، مورگان و سیگنوریلی، ۱۹۸۱، ۱۷).

نظریه کاشت به عنوان یکی از مهم‌ترین نظریات در زمینه تأثیر وسایل ارتباط جمعی بر سبک زندگی مردم، توسط جرج گربرنر و همکارانش با بررسی تأثیر تلویزیون بر رفتار مخاطبان بسط داده شد. بر مبنای پژوهش گربرنر رسانه‌ها ارزش‌ها و هنجارهایی را در جامعه گسترش می‌دهند که در فرهنگ عمومی قبلاً مطرح شده‌اند.<sup>۵</sup>

به عقیده گربرنر پیام تلویزیون از چندین جنبه اساسی از واقعیات فاصله دارد؛ اما به دلیل تکرار دائمی، در نهایت به عنوان دیدگاه مورد وفاق جامعه، پذیرفته می‌شود و تماس ممتد با جهان تلویزیون، می‌تواند در

1- George Gerbner

2- Gross

3- Morgan, M

4- Signorielli, N

## ۲۳۰ ♦ فرهنگ در دانشگاه اسلامی ۱۱

نهایت به پذیرفتن دیدگاه تلویزیون، که همواره واقعیت را به درستی منعکس نمی‌کند، درباره جهان واقعی منجر شود (مک کونیل<sup>۱</sup>، ترجمه اجلائی، ۱۳۸۵: ۳۹۹).

هم چنین بر مبنای پژوهش انجام گرفته توسط گرینر و همکارانش رسانه‌ها می‌توانند نگرش مخاطبانشان در خصوص جهان اجتماعی پیرامونشان را تغییر دهند، به گونه‌ای که کسانی که بیشتر از محتوا-های تولیدی تلویزیون بهره می‌برند، تمایل بیشتری برای الگو برداری از سبک‌های ارائه شده در برنامه‌های تلویزیون دارند.<sup>۲</sup>

فرض نظریه کاشت بر این است که تلویزیون اثرات دراز مدت بر نگرش مخاطبانش دارد. از منظر دیدگاه کاشت، رسانه‌ها اثرات بلند مدت، غیر مستقیم، تدریجی و اندک دارند اما بصورت تراکمی رو به گسترش است و اغلب آثار نگرشی برجای می‌گذارد تا رفتاری (چندلر<sup>۳</sup>، ۲۰۰۴: ۲۲).

مصرف رسانه‌ای عبارت است از میزان زمان مصرف برای محتواهای برون‌دادهای وسایل ارتباط جمعی، این برون‌دادها عبارتند از: تلویزیون، رادیو، موسیقی، روزنامه، کتب، فیلم، مجله‌ها و شبکه جهانی اینترنت (آرکه<sup>۴</sup>، ۲۰۰۵: ۷).

از سوی دیگر، نظریه امپریالیسم فرهنگی، با توجه به این نکته که امپریالیسم فرهنگی به عقیده شیلر<sup>۵</sup> نوعی نفوذ اجتماعی است که یک کشور، ارزش‌ها، هنجارها و سبک زندگی خود را بر دیگر کشورها تحمیل می‌کند، به دلیل الگو برداری برنامه استعداد یابی شبکه من و تو یک از یکی از برنامه‌های استعداد یابی ایالات متحده آمریکا، در این پژوهش مد نظر قرار گرفته است.

رویکرد تازه در این عصر استفاده از ابزارهای غیر بی رحمانه برای انتقال فرهنگ است. پیشرفت فناوری و آموزش، سبب شده تا بسیاری از مردم به سبک زندگی و طرز تفکر اروپایی مجذوب شوند (لسفورد<sup>۶</sup>، ۲۰۰۷).

امپریالیسم فرهنگی، فرآیندی است که برخی از محصولات، مد و سبک زندگی از کشورهای فرادست به کشورهای فرودست و بازارهای وابسته منتقل می‌شود و باعث شکل‌گیری نوعی نیاز به الگوهای مبتنی بر ارزش‌ها، آرمان‌ها و رویه‌های غربی می‌شود و باعث سيطرة فرهنگ غربی فرهنگ‌های محلی می‌شود. رسانه به عنوان یکی از تأثیرگذارترین ابزارها در تسریع این فرآیند است. به اعتقاد هربرت شیلر امپریالیسم فرهنگی نوعی نفوذ اجتماعی است که کشوری از طریق مضامین و محتوای رسانه‌ای چون فیلم‌های

1- Denis McQuail

۲- برای مطالعه بیشتر (ن.ک): Living Whit Television (1976)

3- Chandler, Daniel

4- Arke, Edward T

5- Schiller

6- Lansford

## بررسی تأثیر برنامه استعدادیابی شبکه تلویزیونی "من و تو یک" بر ... ❖ ۲۳۱

سینمایی، برنامه‌های تلویزیونی و ماهواره، تبلیغات تجاری و... ارزش‌ها، هنجارهای رفتاری و هم چنین سبک زندگی خود را به کشورهای دیگر منتقل می‌کند.<sup>۱</sup>

در این مسیر، شرایطی پدید می‌آید که شکل‌های فریبده تر و پنهان تر هجوم فرهنگ سلطه جو را برتری می‌بخشد و ملی کردن سبک‌ها و الگوهای، که محور اصلی تولیدات فرهنگی امپریالیستی را شکل می‌دهند، مورد توجه قرار می‌گیرد. "یوهان گالتونگ" معتقد است که امپریالیسم ارتباطی به امپریالیسم فرهنگی می‌انجامد (کیم، به نقل از فروزان و امینی، ۱۳۹۲، ۲۰۸).

در برنامه مورد بحث، به علت تأکید زیاد بر مد و پوشش و اهمیت دادن بی اندازه به نقش موسیقی در زندگی افراد، نظریه برجسته سازی و هم چنین برای تحلیل هنر و موسیقی معرفی شده در این برنامه به نظریه انتقادی رسانه خصوصاً نظریات آدورنو<sup>۲</sup> در باب هنر متعالی و هنر توده توجه شده است.

اصطلاح agenda setting اولین بار توسط یک روزنامه نگار آمریکایی به نام والتر لپمن<sup>۳</sup> به کار برده شد. برجسته سازی به توانایی رسانه‌ها در اهمیت دادن به یک موضوع و برجستگی همان موضوع در میان عموم اشاره دارد. به این معنا که گرچه رسانه‌ها نمی‌توانند به مردم بگویند چگونه فکر کنند ولی می‌توانند به آن‌ها بگویند به چه فکر کنند. این کارکرد رسانه‌های عمومی نشان دهنده توانایی آن‌ها در شکل دهی افکار عمومی یک جامعه است.<sup>۴</sup>

فرض اصلی نظریه برجسته سازی این است که رسانه‌ها به ما می‌گویند چه چیزی مهم است و لزوماً به ما تلقین نمی‌کنند که درباره چه بیاندیشیم بلکه اهمیت و الویت میزان پوشش داده شده به موضوع را بیان می‌کنند (کرتز، ۲۰۰۱).

نظریه پردازان مکتب فرانکفورت هم چون آدورنو، مارکوزه<sup>۵</sup> و هابرماس<sup>۶</sup> با انتقاد از فعالیت مؤسسات مؤسسات رسانه‌ای هم چون رادیو، سینما، تلویزیون و مطبوعات مفهوم صنعت فرهنگ و فرهنگ توده را مطرح می‌کنند که به باور آن‌ها محصولات فرهنگی تولید شده توسط آن‌ها باعث تداوم و بازتولید فرهنگ توده‌ای می‌شود.

۱- برای مطالعه (ن.ک): کتاب نظریه‌های رسانه اندیشه‌های رایج و دیدگاه‌های انتقادی

2- Adorno

3- Walter Lippmann

5- Cortes

6- Herbert Marcuse

7- Habermas

۴- برای مطالعه (ن.ک): مقاله برجسته سازی

امروزه واژه صنعت فرهنگ کاربردی عام تر یافته است که به تنوری خاصی که نخستین بار در سال ۱۹۴۷ توسط آدورنو و هورک هایمر<sup>۱</sup> مطرح شد منحصر نمی گردد. صنعت فرهنگ مجموعه ماشین‌ها، دستگاه‌ها و ابزارهایی است که کالاهای فرهنگی از قبیل کتاب، روزنامه، مجله، فیلم، برنامه‌های تلویزیونی و ماهواره‌ای، نوار، صفحه، دیسک، و مانند آن‌ها را تولید و تکثیر می‌کنند. شیوه تولید، ابزار و تجهیزات آن و مراحل ساخت کالا از سازه‌ها و عناصر صنعت فرهنگ هستند (جمادی، ۱۳۹۰: ۱۰۸).

یورگن هابرماس که یکی از مهم‌ترین نظریه پردازان انتقادی است، بر ظهور فناوری ماهواره‌ای و اطلاعات دیجیتال و تأثیر آن در فرآیند جهانی شدن تأکید می‌کند. به نظر وی، در عرصه فرهنگی نوعی همسانی ایجاد شده است و فرهنگ طلایی شده آمریکا ضمن آنکه خود را بر سرزمین‌های دور تحمیل می‌کند، حتی در غرب نیز معنادارترین تفاوت‌ها را کمرنگ و ریشه دارترین سنت‌های محلی را سست بنیان کرده است (هابرماس، ترجمه محمدی، ۱۳۸۸: ۱۰۲).

شبکه من و تو یکی از شبکه‌های ماهواره‌ای است که دو هدف را دنبال می‌کند: تغییر و ترویج سبک زندگی خاص و جذب مخاطب جوان. این شبکه با مشخصه‌هایی که دارد، رسانه‌ای طراحی شده برای مخاطب جوان است و عمده‌ترین فعالیت رسانه‌ای این شبکه، تلاش بی‌وقفه، هماهنگ و برنامه‌ریزی شده برای تغییر سبک و روش زندگی و معاشرت جوانان ایرانی و ترویج سبک زندگی غربی در جامعه است. با توجه به عناصر برنامه‌سازی و اهداف خاصی که دست اندرکاران شبکه‌های ماهواره‌ای من و تو دارند، این شبکه را می‌توان مهم‌ترین شبکه برای تحلیل جوان، رسانه و سبک زندگی دانست (امید علی، ۱۳۹۱: ۴۹).

در سال ۱۳۸۹ شبکه تلویزیونی من و تو یک مبادرت به بخش یک برنامه استعدادیابی با عنوان آکادمی موسیقی کرد. این برنامه با تقلید از یک برنامه استعدادیابی در کشور آمریکا با نام (American idol) اجرا شد. تا از طریق این برنامه، استعدادهای موسیقی در میان جوانان ایرانی مقیم خارج از کشور کشف شود. نحوه اجرای این برنامه به این صورت است که ابتدا با یک فراخوان از جوانان علاقمند به خوانندگی برای شرکت در آزمون صدا دعوت به عمل می‌آید و پس از بررسی‌های انجام شده توسط داوران این برنامه حداکثر ده نفر از هنرجویان انتخاب می‌شوند و طی دوره زمانی دو تا سه ماهه برای خواندن در برنامه زنده تلویزیونی آموزش می‌بینند. پس از اتمام مراحل مقدماتی از قبیل آشنایی با سبک‌های موسیقی و نحوه اجرای یک ترانه و ایجاد آمادگی نسبی در شرکت کنندگان در این برنامه، مرحله اجرای زنده این افراد در مقابل دوربین تلویزیون آغاز می‌شود که در پایان هر برنامه بعد از اعلام نقاط قوت و ضعف هر یک از هنرجویان توسط سه داور برنامه، شماره تلفن اختصاصی هر یک از هنرجویان اعلام می‌شود تا با نظرسنجی از مردم، افراد راه یافته به مرحله بعد مشخص شوند. پخش این برنامه به صورت هفتگی ادامه می‌یابد و در



## بررسی تأثیر برنامه استعدادیابی شبکه تلویزیونی "من و تو یک" بر ... ♦ ۲۳۳

مرحله پایانی سه هنرجوی باقی مانده با یکدیگر به رقابت می‌پردازند و در نهایت با اعلام نتایج یکی از آنها به عنوان برنده نهایی معرفی می‌گردد و مبلغ ده هزار دلار آمریکا به عنوان جایزه به او پرداخت می‌شود.

در سال ۱۳۹۰ همراه با آغاز دومین دوره این برنامه، بخشی با نام صداهای غایب نیز افزوده شد. هدف از این بخش، ایجاد امکانی برای علاقه‌مندان به هنر آواز به خصوص زنان در داخل ایران بود که بتوانند با فرستادن صدای ضبط شده خود در آکادمی شرکت کنند. بینندگان برنامه در پایان هر برنامه علاوه بر امتیاز دادن به هنرجویان داخل آکادمی، می‌توانند به یکی از افراد شرکت کننده در بخش صداهای غایب نیز رای بدهند و در پایان هر دوره از این برنامه علاوه بر اعلام اسم برنده فینال بر مبنای رای مردم، در بخش صداهای غایب نیز یک نفر بنا بر انتخاب بینندگان به عنوان برنده اعلام می‌شود.

سبک زندگی، نحوه زندگی شخص است و عواملی همچون خصلت‌های شخصیتی، تغذیه، ورزش، خواب، مقابله با استرس، حمایت اجتماعی، و مصرف دارو را شامل می‌شود. با بررسی سبک زندگی افراد می‌توان میزان موفقیت‌های فردی و اجتماعی آنان را در زندگی مورد ارزیابی قرار داد (کوکرها، ۲۰۰۵). بوردیو<sup>۲</sup> بر این باور است که سبک زندگی شامل اعمال طبقه بندی کننده فرد در عرصه‌هایی چون تقسیم ساعات شبانه روز، نوع تفریحات و ورزش، شیوه‌های معاشرت، آداب سخن گفتن، راه رفتن، نوع پوشش، نوع خوراکی و... می‌شود (بوردیو، ۱۹۸۴ به نقل از کبیری، ۱۳۹۱، ۹۰).

یکی از راه‌هایی که می‌توان به درک بهتری از مفهوم "سبک زندگی" از نظر اندیشمندان مختلف دست یافت، بررسی عناصر و مؤلفه‌هایی است که ایشان برای سبک زندگی برشمرده یا در تحقیقات خود به عنوان شاخصه بهره برده‌اند. در اینجا منظور از مؤلفه‌های امور است که مصداق عینی سبک زندگی محسوب می‌شوند. بنابراین اموری که از سوی محققان به عنوان عوامل موثر سبک زندگی پیشنهاد می‌شوند (مواردی مانند میزان درآمد و تحصیلات) مؤلفه در نظر گرفته نشده است. عناصری که زیمل<sup>۳</sup>، ویبلن<sup>۴</sup> و وبر<sup>۵</sup> در آثار خود از آنها یاد کرده‌اند، عبارتند از: شیوه تغذیه، خودآرایی (نوع پوشاک و پیروی از مد)، نوع مسکن (دکوراسیون، معماری و اثاثیه)، نوع وسیله حمل و نقل، شیوه‌های گذران اوقات فراغت و تفریح، اظفار (رفتارهای حاکی از نجیب زادگی یا دست و دل بازی، کشیدن سیگار در محافل عمومی، تعداد مستخدمان و آرایش آنها). آن چنان که از تعریف آدلر از سبک زندگی معلوم است او سبک زندگی را شامل همه رفتار، افکار، احساسات فرد و حرکتش به سوی هدف می‌داند (مهدوی کی، ۱۳۸۶، ۲۱۱).

در این پژوهش از چهار مؤلفه زیر برای تعریف سبک زندگی استفاده شده است:

- 
- 1- Cockerham
  - 2- Pierre Bourdieu
  - 3- Georg Simmel
  - 4- Thorstein Bunde Veblen
  - 5- Max Weber

- ۱- مد و پوشش: مد پدیده‌ای رایج و گریبان گیر جامعه مصرفی کنونی است و گرایش به مد بیان گر تلاش در جهت نو کردن و تغییر در صورت‌های ظاهری زندگی است (بهار و زارع، ۱۳۸۸، ۲۸).  
مد معنایی گسترده دارد و تبدیل به یک نظام معنایی و هویت بخش شده است که می‌تواند در مورد همه ابعاد زندگی امروزی به کار رود (بهار و زارع، ۱۳۸۸، ۲۹).
- این متغیر از طریق سوالاتی در خصوص نحوه انتخاب آرایش چهره و مو، نحوه رفتار در مجالس و انتخاب مارک‌های پوشاک و پیروی از مدل‌های برنامه استعداد یابی مورد سنجش قرار گرفته است.
- ۲- دینداری و باورهای مذهبی: دین به عنوان یک نهاد اجتماعی با خصیصه فردی و اجتماعی، از ارزش‌ها و قواعد اجتماعی پشتیبانی می‌کند و جهت دهنده و مظهر قدرت جامعه و انسان، بسترساز ارتباطات انسانی و موجب ثبات، استمرار و همبستگی جامعه است. از سوی دیگر دین ارزش‌ها را می‌آفریند و هنجارها را شکل می‌دهد به ارزش‌های ثابت اخلاقی قداست می‌بخشد، زندگی انسان از آن، معنی می‌گیرد و راهنمای مؤثری برای هدایت و سعادت انسان در دنیا و آخرت است. دین کارکردهای مختلفی را برای جامعه و فرد به انجام می‌رساند. دین برای جامعه معنایی از اجتماع و اجماع را به وجود می‌آورد و آن را تحکیم می‌بخشد. رفتارهای ضد اجتماعی را منع نموده و راه‌هایی را برای انسجام دوباره متخلفین پیشنهاد می‌کند (تنهایی، ۱۳۹۰: ۵).
- امروزه رسانه‌ها می‌توانند به بازاندیشی در باورهای مذهبی پردازند. از این طریق بر میزان دینداری افراد تأثیر بگذارند.
- یکی از مسائل مطرح روز برای کشورهای اسلامی، خصوصاً جمهوری اسلامی ایران، چگونگی سنجش میزان دینداری و باورهای مذهبی افراد است.
- این متغیر از طریق سوالاتی در خصوص میزان شرکت در مراسم مذهبی و دیدار با آشنایان، سفر به اماکن مذهبی و نگرش نسبت رابطه دو جنس مخالف مورد سنجش قرار گرفته است.
- ۳- رفتار اجتماعی و عقاید سیاسی: در نظر آل‌موند<sup>۱</sup>، رسانه‌های جمعی می‌توانند به عنوان یکی از عاملان جامعه‌پذیری سیاسی به انتقال ارزش‌ها، باورها و احساسات سیاسی یا فرهنگ سیاسی یک جامعه به افراد آن جامعه ایفای نقش کنند (جهانگیری، ۱۳۹۱، ۱۰۱).
- گیدنر با در نظر گرفتن ماهیت رسانه‌های مختلف و هم چنین میزان تأثیر پذیری افراد از این رسانه‌ها به تبیین کامل تری درباره تأثیر گذاری رسانه‌های جمعی بر فرهنگ سیاسی می‌پردازد. در نظر وی رسانه‌های قدیمی چون رادیو و تلویزیون که در انحصار دولت‌ها و حکومت مرکزی قرار دارند، فضای بازاندیشی و انتقاد و مشارکت محدودی را برای عموم مردم فراهم می‌سازد اما با ظهور رسانه‌های جدیدی چون ماهواره

### بررسی تأثیر برنامه استعدادیابی شبکه تلویزیونی "من و تو یک" بر ... ❖ ۲۳۵

و اینترنت این امکان پیش می‌آید تا افراد به مقایسه، بازاندیشی و انتقاد از مسائل مختلف به ویژه مسائل سیاسی بپردازند؛ حتی افراد می‌توانند مفاهیمی را که از طریق رسانه‌های قدیمی انتقال می‌یافت، زیر سوال برند (جهانگیری، ۱۳۹۱: ۱۰۱-۱۰۲).

این متغیر از طریق سوالاتی از قبیل میزان شرکت در انتخابات، نگرش نسبت به حقوق شهروندی و آزادی‌های فردی در کشورهای دیگر و تمایل به مهاجرت مورد سنجش قرار گرفته است.

۴- گذران اوقات فراغت و سلیقه و مصرف موسیقایی: فراغت به مجموعه فعالیت‌هایی گفته می‌شود که انجام آن‌ها از روی اختیار و با انگیزه‌های فردی صورت می‌گیرد، مانند گوش دادن به موسیقی، ورزش، مطالعه، جمع‌آوری تمبر و ... (ذاتر ثابت و میرزایی، ۱۳۹۱، ۱۰۹).

استفاده از کالاها و محصولات متفاوت گونه‌های موسیقی را مصرف موسیقایی می‌گویند (برایسون، ۱۹۹۷، ۱۴۲).

این متغیر از طریق سوالاتی چون: تمایل به تماشای برنامه استعدادیابی در اوقات فراغت، اختصاص زمان زیادی از روز به موسیقی، پیروی از این برنامه در انتخاب نوع موسیقی و تمایل به ثبت نام در کلاس‌های موسیقی مورد سنجش قرار گرفته است.

### ب) فرضیه اصلی پژوهش:

برنامه استعدادیابی شبکه من و تو یک تأثیر بر تغییر سبک زندگی دانشجویان دانشگاه تهران دارد.

### ج) فرضیه‌های فرعی پژوهش:

- ۱- تماشای این برنامه تأثیر بر پیروی دانشجویان از نحوه پوشش داوران و هنرجویان دارد.
- ۲- تماشای این برنامه تأثیر بر افزایش اهمیت موسیقی و اشاعه سبک‌های موسیقی ارائه شده در بین دانشجویان دارد.
- ۳- تماشای این برنامه تأثیر بر همسو شدن عقاید سیاسی و رفتارهای اجتماعی دانشجویان با باورها و رفتارهای شرکت کنندگان این برنامه دارد.
- ۴- تماشای این برنامه تأثیر بر تغییر رفتارها و باورهای مذهبی دانشجویان دارد.

### د) روش شناسی پژوهش:

هدف پژوهش حاضر کاربردی است. در این پژوهش نحوه گردآوری داده‌ها توصیفی-پیمایشی است و روش گردآوری داده‌ها هم اسنادی و هم میدانی است.

برای تدوین بخش ادبیات نظری و مباحث نظری تحقیق از روش اسنادی استفاده شده، سپس با تهیه پرسشنامه براساس چهارچوب نظری و مؤلفه‌های سبک زندگی، بخش پیمایشی و میدانی کار انجام گرفته است. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه دانشجویان دانشگاه تهران است که برای آگاهی از تأثیرات برنامه بر جامعه آماری این پژوهش. پرسشنامه‌ها در خوابگاه دانشجویان و در دانشکده‌های مختلف دانشگاه تهران از جمله دانشکده فنی، علوم پایه، ادبیات، مدیریت، پردیس هنرهای زیبا و... توزیع شده است. حجم نمونه شامل ۱۵۰ پرسشنامه در نظر گرفته شد که با حذف پرسش‌نامه‌های مخدوش، ۱۴۰ پرسشنامه باقی ماند. از مجموع پاسخگویان ۵۴ درصد را دختران و ۴۶ درصد را پسران دانشجویان تشکیل داده اند. که از این تعداد ۵۵ درصد را دانشجویان مقطع کارشناسی و ۴۵ درصد را دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد تشکیل می‌دهند. با ارائه پرسشنامه به صاحب نظران و اهل فن نظر داوری ایشان برای مناسب بودن سوالات در رابطه متغیر مورد نظر لحاظ شده است و روایی صوری تأیید شده است، هم چنین برای حصول اطمینان از پایایی پرسشنامه ابتدا مرحله پیش آزمون انجام شده به این صورت که تعداد ۳۵ پرسشنامه از طریق آلفاکروناخ مورد آزمون قرار گرفت و عدد  $0/939$  به دست آمد که نشان دهنده میزان اعتبار بالای سوالات طرح شده است. بعد از اتمام این مرحله، از طریق روش نمونه گیری گلوله برفی پژوهش اصلی انجام شده است. به علت اینکه هدف این پژوهش بررسی تأثیر تماشای این برنامه بر سبک زندگی دانشجویان می‌باشد، هم چنین به علت پخش ماهواره‌ای این تلویزیون، از این روش برای دستیابی به جمعیت هدف استفاده شده است.

بعد از جمع آوری پرسشنامه‌ها و کدگذاری داده‌ها در نرم افزار SPSS21، آزمون کولموگروف اسمیرنوف برای تأیید نرمال نبودن جامعه انجام گرفت. این آزمون یک آزمون ناپارامتری برای بررسی توزیع مشاهدات است. پیش فرض SPSS، انجام آزمون برای بررسی توزیع نرمال است. بررسی توزیع‌های پواسن، یکنواخت و نمایی نیز با این آزمون امکان پذیر است. اساس این روش بر اختلاف بین فراوانی تجمعی نسبی مشاهدات با مقدار مورد انتظار تحت فرض صفر است. فرض صفر می‌گوید که نمونه انتخاب شده دارای توزیع نرمال، (پواسن، نمایی یا یکنواخت) است. در این آزمون اگر معیار تصمیم (p-value) کمتر از ۵٪ باشد فرض صفر رد می‌شود یعنی داده‌ها نمی‌توانند از یک توزیع خاص مانند نرمال، پواسن، نمایی یا یکنواخت باشند.

در این پژوهش با توجه به اینکه آماره آزمون بزرگتر مساوی ۰.۰۵ نیست، نرمال نبودن جامعه تأیید شد.

جدول (۱): آزمون کولموگروف اسمیرنوف

| آزمون کولموگروف اسمیرنوف |         |
|--------------------------|---------|
| سطح معنی داری            | مقدار Z |
| ۰.۰                      | ۲.۸۸۰   |

بررسی تأثیر برنامه استعدادیابی شبکه تلویزیونی "من و تو یک" بر ... ♦ ۲۳۷

در جدول فوق نتایج آزمون کولموگروف اسمیرنوف حاکی از نرمال نبودن آزمودنی‌ها است. پس از این مرحله، آزمون کای اسکوتر به عنوان آزمون مناسب برای داده‌های ناپارامتریک در نظر گرفته شد و برای سنجش فرضیه‌های تحقیق، نمرات سوالات مربوط به هریک از مؤلفه‌های سبک زندگی به صورت یک گویه با هم در یک دسته قرار گرفتند، سپس توسط آزمون کای اسکوتر مقدار هر دسته اندازه‌گیری و در جداول مربوطه به صورت جداگانه ثبت شد.

ه) یافته‌های تحقیق:

جدول (۲): نتایج حاصل از آزمون فرضیات فرعی

| سطح معنی داری | مقدار آزمون | فرضیه‌های فرعی تحقیق   |
|---------------|-------------|--|
| ۰/۰۰۱         | ۶۷،۴۲۹      | تماشای این برنامه تأثیر زیادی بر پیروی دانشجویان از نحوه پوشش داوران و هنرجویان دارد   |
| ۰/۰۰۱         | ۵۷،۵۷۱      | تماشای این برنامه تأثیر زیادی بر افزایش اهمیت موسیقی و اشاعه سبک‌های موسیقی ارائه شده در بین دانشجویان دارد                          |
| ۰/۰۰۱         | ۷۶،۱۱۴      | تماشای این برنامه تأثیر زیادی بر همسو شدن عقاید سیاسی و رفتارهای اجتماعی دانشجویان با باورها و رفتارهای شرکت‌کنندگان این برنامه دارد |
| ۰/۰۰۱         | ۸۸،۰۵۷      | تماشای این برنامه تأثیر زیادی بر تغییر رفتارها و باورهای مذهبی دانشجویان دارد  |

نتایج حاصل از آزمون فرضیات تحقیق به شرح زیر است:

در این جدول در ردیف اول، مؤلفه مد و پوشش مقدار ۶۷،۴۲۹ و در ردیف دوم مؤلفه گذران اوقات فراغت و سلیقه و مصرف موسیقیایی مقدار ۵۷،۵۷۱ را بنا بر آزمون کای اسکوتر بدست آورده‌اند و مؤلفه‌های رفتار اجتماعی و عقاید سیاسی با مقدار ۷۶،۱۱۴ و دینداری و باورهای مذهبی با مقدار ۸۸،۰۵۷ نشان دهنده تأثیر پذیری هرچه بیشتر این مؤلفه‌ها از تماشای این برنامه است.

باتوجه به اینکه سطح معنی داری هیچ یک از فرضیه‌های پژوهش بالای ۰.۰۵ نیست، در نتیجه تمامی فرضیه‌های تحقیق تأیید می‌گردد. و در زمینه تغییر رفتارها و باورهای مذهبی دانشجویان با توجه به بالا بودن نمره آزمون میزان تأثیرگذاری بیشتر بوده است و در زمینه افزایش اهمیت موسیقی و اشاعه سبک‌های موسیقی ارائه شده میزان تأثیرگذاری کمتر بوده است.

جدول (۳): نتایج حاصل از آزمون فرضیه اصلی

| سطح معنی داری | مقدار آزمون | فرضیه اصلی تحقیق  |
|---------------|-------------|---|
| ۰/۰۰۱         | ۷۲،۲۹۲      | برنامه استعدادیابی شبکه من و تو یک تأثیر زیادی بر تغییر سبک زندگی دانشجویان دانشگاه تهران دارد. |

باتوجه به تأیید شدن تمامی فرضیه‌های فرعی تحقیق، فرضیه اصلی تحقیق مبنی بر تأثیر برنامه استعدادیابی شبکه من و تو بر تغییر سبک زندگی دانشجویان دانشگاه تهران با مقدار ۷۲،۲۹۲ تأیید می‌گردد.

**(و) نتیجه گیری و ارائه پیشنهادات**

موضوع تلویزیون‌های ماهواره‌ای در ایران تاریخچه چندانی ندارد با این حال در همین زمان کوتاه خصوصاً چهار یا پنج سال گذشته علی‌رغم ممنوعیت، تماشای برنامه‌های ماهواره‌ای فارسی زبان گسترش زیادی یافته و بر دامنه مخاطبان این گونه برنامه‌ها افزوده می‌شود. با توجه به محتوای ارائه شده در شبکه تلویزیونی من و تو یک و اهداف برنامه سازی این شبکه، می‌توان این تلویزیون را یکی از تلویزیون‌های استراتژیک موجود در بین شبکه‌های فارسی زبان قلمداد کرد که با هدف قرار دادن نسل جوان در پی پر کردن اوقات فراغت آن‌ها و تغییر سبک زندگی جوانان مطابق با منویات صاحبان آن رسانه است، و از این حیث برای بررسی تأثیر برنامه‌های تلویزیونی شبکه‌های ماهواره‌ای بر سبک زندگی جوانان از اهمیت برخوردار است.

فرضیه اصلی این پژوهش این بود که برنامه استعداد یابی شبکه من و تو یک تأثیر زیادی بر تغییر سبک زندگی دانشجویان دانشگاه تهران دارد، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که میان تماشای برنامه استعداد یابی شبکه تلویزیونی من و تو یک و تغییر مؤلفه‌های سبک زندگی دانشجویان (نحوه پوشش، باورهای سیاسی و رفتارهای اجتماعی، باورها و رفتارهای مذهبی و نحوه گذران اوقات فراغت و سبک موسیقی مورد علاقه) رابطه معنی داری وجود دارد. که با تحقیقات زلفعلی فام و ابراهیم پور (۱۳۸۷) در زمینه وجود رابطه معنادار بین تماشای برنامه‌های تلویزیون‌های ماهواره‌ای و خصوصیات فرهنگی شکل دهنده هویت، هم خوانی دارد. طبق نتایج پژوهش آن‌ها بین ذوق و سلیقه هنری دانشجویانی که کم یا زیاد از ماهواره استفاده می‌کنند با کسانی که از برنامه‌های ماهواره‌ای استفاده نمی‌کنند تفاوت وجود دارد، هم چنین میزان دینداری آن‌ها ضعیف‌تر است و در اعتقادات دینی تعهد کمتری دارند. هم چنین نتایج پژوهش نیازی (۱۳۹۰) هم حاکی از تضعیف هویت دینی به دلیل تماشای ماهواره است. براساس تحقیق وی، بالاترین میزان هویت دینی در بین افرادی دیده شده که اصلاً از ماهواره استفاده نمی‌کنند. یافته‌های این پژوهش با یافته‌های تحقیق پترسون (۱۹۹۹) درباره تأثیر ماهواره بر تنزل فرهنگ و ایجاد بحران هویتی و فرهنگی نیز قرابت دارد. با توجه به نتایج پژوهش حاضر و بنابر نظریات هربرت شیلر، رسانه‌های کشورهای غربی با استفاده از امپریالیسم فرهنگی، سبب نفوذ اجتماعی در میان کشورهای کمتر توسعه یافته می‌شوند که به دنبال این نفوذ، شیوه‌ها و سبک‌های زندگی مورد قبول آن کشورها در راستای منافع صاحبان سرمایه اشاعه می‌یابد. به همین سبب، می‌توان مشاهده کرد که گسترش شبکه‌های فارسی زبان برون مرزی و ترویج پنهان و آشکار هنجارها و معیارهای زندگی غربی سبب شیوع سبک‌های زندگی همسو با آموزه‌های برنامه‌های تهیه شده در این شبکه‌ها شده است. از سوی دیگر، دین و باور به ارزش‌های اسلامی به عنوان شاخص اصلی نظام مقدس جمهوری اسلامی، با گسترش شبکه‌های بیگانه، در میان قشر دانشجویان مورد هجمه قرار گرفته است، اهمیت این موضوع به حدی است که، با توجه به نگاه جامعه به این قشر به عنوان قشر فرهیخته

## بررسی تأثیر برنامه استعدادیابی شبکه تلویزیونی "من و تو یک" بر ... ♦ ۲۳۹

جامعه، رفتارها و باورهای آن‌ها می‌تواند به عنوان الگویی برای اقشار دیگر قرار گیرد، الگویی که می‌تواند سبب تعالی یا انحطاط یک اجتماع شود.

اگر، هم زمان با افزایش استفاده از تلویزیون‌های ماهواره‌ای، فرآیند آگاه‌سازی مخاطبان داخلی انجام گیرد، می‌توان انتظار داشت در پرتو کنترل فردی و خانوادگی و افزایش سطح آگاهی افراد بجای واکنش منفعلانه در مواجهه با اینگونه برنامه، دیدگاه انتقادی داشته و براساس فرهنگ و ارزش‌های جامعه خود دست به گزینش‌گری بزنند. تقویت باورهای مذهبی و ارزش‌های دینی و پی‌ریزی درک صحیح اعتقادی نیز می‌تواند به عنوان راهکاری برای جلوگیری از بسط و نفوذ فرهنگ غرب از سوی فرهیختگان و مسئولان فرهنگی جامعه بکار گرفته شود. زیرا در طول تاریخ اعتقادات مذهبی مردم همیشه مانع از نفوذ اندیشه‌های استعماری غرب بوده است.

راهکار دیگر تقویت سواد رسانه‌ای است. سواد رسانه‌ای بر مهارت ادراکی مخاطبان تأکید دارد که بر اساس این مهارت، انواع رسانه‌ها و محتوای تولید شده آن‌ها قابل شناسایی و ارزیابی توسط مخاطبان است.

سواد رسانه‌ای به معنی تقویت تجربه‌های رسانه‌ای است (رومینسکی<sup>۱</sup> و هنکس<sup>۲</sup>، ۱۹۹۵: ۵).

بالا بردن سواد رسانه‌ای باید از سوی پایگاه‌های فرهنگی هر جامعه به ویژه نهادهای آموزشی و رسانه‌ها تحقق یابد. در این صورت مخاطب با مکانیزم‌های تأثیرگذاری آشنا می‌گردد و امکان تأثیرپذیری مخاطب کاهش می‌یابد. سواد رسانه‌ای سبب ایجاد تفکر انتقادی می‌شود.

سیاست‌گذاران باید راهکارهایی را بیابند تا سواد رسانه‌ای به عنوان جزء لاینفک زندگی افراد جامعه محسوب شود (هینس<sup>۳</sup> و چو<sup>۴</sup>، ۲۰۰۳: ۳۸).

از سوی دیگر، رسانه‌های هر کشور به عنوان قدرتمندترین ابزار در دست دولت برای بسط فرهنگ و هنجارهای متبوع آن کشور به شمار می‌رود. با افزایش کانال‌های ماهواره‌ای از یک سو و تنوع موجود در برنامه‌های این کانال‌ها از سوی دیگر سبب شده است در جذب مخاطبان با رسانه ملی به رقابت بپردازند. هرچند گستردگی و تنوع شبکه‌های رسانه ملی، عامل نیرومندی برای رقابت با برنامه‌های تلویزیونی برون مرزی نیست، بلکه افزایش کیفیت برنامه‌های تولید شده رسانه ملی سبب مقایسه و داوری و سپس انتخاب از سوی مخاطبان داخلی خواهد شد. به همین دلیل در صورتی که محتواهای تولیدی یک رسانه از ذهنیت همه یا قشری از جامعه فاصله بگیرد و پاسخگوی نیازهای مخاطبانش نباشد به تدریج با ریزش مخاطبان و کاهش دایره نفوذ و تأثیر مواجه خواهد شد. ولی چنانچه صاحبان آن رسانه هرچه بیشتر به نظرات و علایق مردم نزدیک و آشنا شوند، می‌توانند در راستای برنامه ریزی برای ساخت برنامه‌هایی متنوع در جهت رفع

---

1- Ruminski  
2- Hanks  
3- Heins  
4 - Cho

نیازهای اقشار مختلف و بی نیاز شدن مخاطبان در رجوع به شبکه‌های برون مرزی گام بردارند. به همین سبب براساس نتایج این تحقیق، کمبود برنامه‌های موسیقی متنوع و عدم توجه به سبک‌های موسیقی مورد علاقه جوانان باعث رجوع آن‌ها به شبکه من و تو یک شده است، پیشنهاد می‌شود رسانه ملی با ایجاد یک شبکه اختصاصی برای پرداختن به موسیقی، خلاء موجود در این بخش را رفع نماید.

از سوی دیگر باتوجه به اینکه موضوع پژوهش حاضر شبکه تلویزیونی من و تو بوده است، پیشنهاد می‌شود محققین بعدی در پژوهش‌های خود به تأثیر دیگر شبکه‌های فارسی زبان برون مرزی مانند شبکه‌های جم و فارسی وان پردازند که بانگاهی به محتوای ارائه شده توسط شبکه‌های مذکور می‌توان پی برد که اهداف آن‌ها نیز کم و بیش در دراز مدت تأثیر بر شیوه نگرش و تغییر سبک زندگی جامعه ایران است، هم چنین قابل ذکر است باتوجه به محدودیت‌های موجود در روش نمونه‌گیری گلوله برفی، پیشنهاد می‌شود از روش‌های نمونه‌گیری تصادفی در تحقیقات بعدی استفاده نمایند.



## منابع

- امام جمعه زاده، سید جواد، مرندی، زهره، رهبر قاضی، محمودرضا، سعیدی ابواسحق، لیلا، (۱۳۹۲)، « بررسی رابطه مصرف رسانه و سبک زندگی در بین دانشجویان دانشگاه اصفهان»، فصلنامه پژوهش های ارتباطی، ۲، ۲۰، ص ۱۱۷.
- امید علی، میثم، (۱۳۹۱)، « نقش شبکه های ماهواره ای فارسی زبان در تغییر سبک زندگی جوانان ایرانی (با تاکید بر شبکه من و تو)»، فصلنامه مطالعات جوان و رسانه، (۵)، ص ۴۹.
- ایرانی پورنظری، الهه، (۱۳۸۸)، « برجسته سازی»، کتاب ماه علوم اجتماعی، (۳۳)، صص ۸۲-۸۳.
- بختیاری، حسن، فرخی، حسن، (۱۳۹۱)، « بررسی رابطه برنامه های شبکه های ماهواره ای تلویزیونی و هویت دینی جوانان»، دو فصلنامه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ۲۰، (۱۵)، ص ۷۰.
- بهار، مهری، زارع، مریم، (۱۳۸۸)، « سنخ بندی مد در تهران، با تاکید بر نحوه پوشش زنان»، فصلنامه زن در توسعه و سیاست، ۷، (۳)، صص ۲۸-۲۹.
- پورحسن، قاسم، (۱۳۹۰)، « دین و رسانه، دو فصلنامه مطالعات میان رشته ای در رسانه و فرهنگ، (۱) ۱»، ص ۶۷.
- تنهایی، حسین ابوالحسن، (۱۳۹۰)، جامعه شناسی دینی در شرق باستان، تهران، بهمن برنا، چاپ دوم.
- جمادی، سیاوش، (۱۳۹۰)، « ماهیت صنعت فرهنگ و رسانه های فنی از دیدگاه اندیشه و نظریه انتقادی»، دو فصلنامه مطالعات میان رشته ای در رسانه و فرهنگ، (۱) ۱، ص ۱۰۸.
- جهانگیری، جهانگیر، ابوترابی زارچی، فاطمه، (۱۳۹۱)، « بررسی تأثیر میزان استفاده از رسانه های جمعی بر مولفه های فرهنگ سیاسی دانشجویان، مطالعه موردی دانشگاه شیراز»، پژوهشنامه علوم سیاسی، ۷، (۴)، صص ۱۰۱-۱۰۲.
- خاموشی، سید مهدی، (۱۳۹۰)، « تأثیر رسانه بر تغییر الگوهای رفتاری و اخلاق رسانه ای»، پژوهش نامه قرآن و حدیث، (۸).
- خوشنویس، ناهید، (۱۳۸۸)، « بررسی تأثیر برنامه های تلویزیون بر سبک زندگی»، ماهنامه انجمن روابط عمومی ایران، (۶۹)، ص ۵.
- خوشنویس، ناهید، (۱۳۸۹)، « رسانه و سبک زندگی»، ماهنامه انجمن روابط عمومی ایران، (۷۳)، ص ۱۱.

## ۲۴۲ ❖ فرهنگ در دانشگاه اسلامی ۱۱

- ذائر ثابت، فروغ، میرزایی، الناز، (۱۳۹۱)، «بررسی و شناخت عوامل اجتماعی موثر بر چگونگی گذران اوقات فراغت خانواده های شهر تهران ( مطالعه موردی مناطق ۵ و ۱۵ )»، فصلنامه مطالعات سبک زندگی، ۱ ( ۲ )، ص ۱۰۹.
- زلفعلیقام، جعفر، ابراهیمپور، داود، ( ۱۳۸۷ )، بررسی تاثیر صنعت فرهنگ بر هویت اجتماعی با تاکید بر شبکه های تلویزیونی ماهواره ای، فصلنامه رسانه، ۱۹ ( ۴ ) .
- سالمی، آزاده، (۱۳۹۱)، « درآمدی بر برنامه های سبک زندگی در تلویزیون واقع نما»، فصلنامه مطالعات سبک زندگی، ۱ (۱)، ص ۱۰۸.
- عظیمی فرد، فاطمه، (۱۳۹۲)، « گفتمان سبک زندگی، رسانه و جهانی شدن »، فصلنامه مطالعات سبک زندگی، ۲ (۳)، صص ۳۴-۳۵.
- فروزان، حامد، امینی، حجت الله، ( ۱۳۹۲ )، « آسیب شناسی سبک زندگی در برنامه های تلویزیون و راهکارهای ارتقا آن در ایران امروز»، ویژه نامه سبک زندگی، ۴ (۱۳)، ص ۲۰۸.
- کبیری، زهرا، ( ۱۳۹۱ )، « بررسی مولفه های سبک زندگی در سریال ماهواره ای " عشق ممنوع "»، فصلنامه مطالعات ماهواره و رسانه های جدید، ۱ (۲)، ص ۹۰.
- مک کوئیل، دنیس. ( ۱۳۸۵ ). نظریه های ارتباطات جمعی ( ترجمه پرویز اجالالی ). تهران: دفتر مطالعات و توسعه رسانه ها.
- مهدوی کنی، محمد سعید، (۱۳۸۶)، « مفهوم سبک زندگی و گستره آن در علوم اجتماعی»، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، ۱ (۱)، ص ۲۱۱.
- مهدی زاده، محمد، (۱۳۹۱)، نظریه های رسانه اندیشه های رایج و دیدگاه های انتقادی، تهران، همشهری، چاپ دوم.
- نامدار، مهدیه، ( ۱۳۹۰ )، « نقش رسانه در مناسبت جهانی سازی و بحران هویت جوانان»، فصلنامه مطالعات جوان و رسانه، ( ۲ ) .
- نیازی، محسن، ( ۱۳۹۰ )، نقش ماهواره و برنامه های ماهواره ای در فرسایش هویت فردی، اجتماعی، ملی و دینی شهروندان شهر کاشان در سال ۱۳۸۹، فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، ۷ ( ۲۲ ) .
- هابرماس، یورگن، ( ۱۳۸۸ )، دگرگونی ساختاری حوزه عمومی ( ترجمه جمال محمدی )، تهران، افکار.

- Arke, Edward T. (2005). **Media literacy and critical thinking**: Is there a connection. *A doctoral dissertation of Education*. University of Duquesne.
- Bryson, B. (1996) **what about the univores? Musical dislikes and group-based identity construction among Americans whit low level of education**, poetics, vol. 27,141-156.
- Carlson, J.M. (1993). **Cultivating Perceptions of Television viewing Affluence And Support For values**. *Political Communication*, 10, pp. 243-257.
- chandler, Daniel (2004) "**cultivation theory**" , in <http://www.aber.ac.uk&media/Dukuments/short/ultiv.html>
- Cockerham, W. C. (2005). **Health Lifestyle theory and the convergence of agency and structure**. *Journal of Health and Social Behavior*, 46, 51-67.
- Cortés, C. (2001). **Knowledge construction and popular culture**: The media as multicultural educator. In J. Banks & C. McGee Banks (Eds.), *Handbook of research on multicultural education* (pp. 169-183). San Francisco: Jossey-Bass.
- criteria. *Journalism and Mass Communication Educator*.50 (3), 4-10.
- Derne, Steve (2005), "**The (Limited) effect of cultural globalization in India: implications for culture theory**". Poetics. Vol. 33:33-37. 161. from: <http://www.fepproject.org/Policyreports/medialiteracy.pdf>
- Fuchino, Y. ,Mizoue, T. , Tokui, N. , Ide, R. , Fujino, Y. , Yoshimura, T.(2003). **Health-related lifestyle and mental health among inhabitants of a city in japan**. *Nippon-koshu-Eisei-Zasshi*, 50, 303-13.
- Garbner, G. & Gross, L. (1976). **Living Whit Television**. *The Violence Profile. Journal Of Communication*, 26, pp. 173-199.
- Heins, M. & Cho. C. (2003). **Media Literacy: An alternative to censorship**. New York: *Free Expression Policy Project*. Retrieved December, 18, 2006,
- Lansford, T. (2007). **Imperialism, Cultural**. In: Benjamin, T. *Encyclopedia of Western Colonialism Since 1450*. Detroit: Macmillan Reference USA
- Peterson, R. , D. Wunder and H.Muller. (1999). **Social Problems**. *New Jerecy. Prentice-Hall*.
- rosenggren,K.E(1994). **Media Effect And Beyond**. *Culture, Socialization And Lifestyle*. London/newyork: Routledge.
- Ruminski, H. & Hanks, W. (1995). **Critical thinking lacks definition and uniform Evaluation**

- Taylor, Lisa. (2002), "**From Ways of Life to Lifestyle**", *European Journal of Communication*. Vol, 14. No. 4:481.
- The Dynamics Of The Cultivation Process, garbner, G. Gross, L.morgan, M. &Signorielli , N .(1981 ) . **Living With Television**. p. 17



## بررسی تأثیر نشریات دانشجویی در حفظ و تقویت هویت فرهنگی دانشجویان شهر قم

مجتبی گلچین<sup>۱</sup>  
فائزه تقی پور<sup>۲</sup>  
آذر قلی زاده<sup>۳</sup>

### چکیده

**هدف:** پژوهش حاضر به بررسی "تأثیر نشریات دانشجویی در حفظ و تقویت هویت فرهنگی دانشجویان شهر قم" پرداخته است. بدین منظور تأثیر نشریات دانشجویی بر عناصر هویت فرهنگی شامل: (باورهای مذهبی، ارزش ها، هنجارها، زبان، میراث فرهنگی و هنر) به عنوان متغیرهای اصلی مورد بررسی قرار گرفت. **روش:** روش تحقیق این پژوهش از نوع همبستگی، مدل معادلات ساختاری و جامعه مورد مطالعه، دانشجویان دانشگاه های دولتی شهر قم بالغ بر ۲۲۰۹۹ دانشجو انتخاب گردید و تعداد ۳۸۴ دانشجو به عنوان نمونه آماری تحقیق با روش نمونه گیری تصادفی - طبقه ای متناسب با حجم نمونه، مطابق فرمول کوکران تعیین شد. جهت گردآوری اطلاعات از پرسشنامه محقق ساخته که بر اساس طیف پنج درجه ای لیکرت با سه بخش اطلاعات جمعیت شناختی، هویت فرهنگی (۵۱ سوال بسته پاسخ) با آلفای کربناخ ۰/۸۰ و وضعیت نشریات دانشجویی (۲۰ سوال بسته پاسخ) که با آلفای کربناخ ۰/۸۰ تأیید گردید، استفاده شده است. تجزیه و تحلیل داده های پژوهش در دو بخش شامل آمار توصیفی نظیر فراوانی، درصد، میانگین و انحراف معیار و در سطح استنباطی از نرم افزارهای لیزرل استفاده شد. **یافته ها:** نتایج نشان داد که میزان ضریب تأثیر پذیری مطالب مندرج در نشریات دانشجویی بر عناصر هویت فرهنگی دانشجویان شهر قم ۰/۸۰ بوده و میزان ضریب تأثیر پذیری مطالب مندرج در نشریات دانشجویی شامل باورهای مذهبی ۰/۷۰، ارزش ها ۰/۹۵، هنجارها ۰/۹۰، زبان و میراث فرهنگی ۰/۸۰، هنر ۰/۷۹ می باشد. در بررسی دو کارکرد نشریات دانشجویی میزان ضریب تأثیر پذیری در حوزه اطلاع رسانی ۰/۶۲ و در حوزه فرهنگی نشریات دانشجویی ۰/۸۳ بود. **نتیجه گیری:** نشریات دانشجویی می توانند تأثیر زیادی بر هویت فرهنگی با تأکید بر تقویت ارزش ها، باورهای مذهبی و میراث فرهنگی دانشجویان داشته باشند.

**واژگان کلیدی:** هویت فرهنگی، باور مذهبی، میراث فرهنگی، هنجار، نشریه دانشجویی.

دریافت مقاله: ۹۲/۰۵/۱۹؛ تصویب نهایی: ۹۳/۰۱/۲۳.

۱. کارشناس ارشد مدیریت فرهنگی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (نویسنده مسئول) / آدرس: تهران قم، بلوار غدیر، مقابل بوستان علوی، موسسه آموزش عالی حکمت/ نمابر: ۰۲۵۳۲۸۵۵۱۹۰ / Email: golchin.mojtaba@gmail.com
۲. دکترای علوم ارتباطات اجتماعی، استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان.
۳. دکترای مردم شناسی اجتماعی، استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان.

**الف) مقدمه**

نام دانشگاه در جوامع انسانی با انباشتگی علم، پژوهش و فرهنگ مترادف است. حضور و فعالیت نهاد دانشگاه نویدبخش تحول ژرف مردم و گسترش فرهیختگی در عرصه تصمیم‌گیری‌ها است. بدون در نظر گرفتن جنبه‌های اساسی برای فرهنگ جامعه، شناخت نهادهای دیگر به خوبی امکان‌پذیر نیست. از این رو پرداخت با شیوه علمی و تحلیلی به مقوله فرهنگ و ارتباط درونی آن با آموزش و نیز تأکید بر روندهای آن، شرایط لازم را برای هر نوع دور اندیشی در خصوص توسعه و رشد اجتماعی فراهم می‌کند (رشید پور، ۱۳۸۷).

امروزه یکی از شاخصه‌های کشورهای در حال توسعه را مسئله «فرهنگ» و به ویژه نقش نظام آموزش عالی در آن می‌دانند. فرهنگ و میزان و سطح ارتقای آن، معیاری برای توسعه یافتگی به حساب می‌آید و در این زمینه، سخن از نقش نظام آموزش عالی به عنوان یکی از ارکان مهم فرهنگ ساز همواره مطرح بوده است.

در زمینه کارکردهای فرهنگی دانشگاه می‌توان از توسعه و اعتلاء فرهنگی جامعه، غنا بخشی فرهنگ عمومی جهت رشد و توسعه فرهنگ علمی، حفظ و انتقال و بازاندیشی سنت‌ها و میراث فرهنگی گذشته و تجدید حیات جامعه را یاد کرد (نساج پور، ۱۳۸۴).

محیط دانشگاه علاوه بر اینکه در تقویت هویت علمی دانشجویان نقشی اساسی ایفا می‌کند، در شکل‌گیری هویت فرهنگی اجتماعی آنان نیز نقش بسزایی دارد، از این رو نه تنها دانشگاه محیطی علمی بلکه فراتر از آن در بعدی وسیع‌تر شکل‌دهنده و سازنده هویت فرهنگی آنان نیز می‌باشد.

باتوجه به اینکه بخشی از جامعه‌پذیری اجتماعی و شخصیتی افراد در دانشگاه رخ می‌دهد و تعداد متقاضیان ورود به دانشگاه روز به روز بیشتر می‌شود و از سوی دیگر آسیب‌های مربوط به شکل‌گیری هویت فرهنگی در دنیای کنونی موضوعی حائز اهمیت است. عملکرد فرهنگی دانشگاه مورد توجه بیشتری قرار می‌گیرد و بخش عمده‌ای از این عملکرد فرهنگی در فضای فعالیت‌های فوق برنامه که فرد با علاقه و انگیزه درونی خود در آن مشارکت می‌کند شکل می‌گیرد، به همین دلیل مسئله اصلی این پژوهش بررسی نشریات دانشجویی به عنوان یکی از فعالیت‌های فوق برنامه و تأثیر آن بر هویت فرهنگی به عنوان یکی از ابعاد مهم فرهنگ یک جامعه می‌باشد.

**ب) بیان مسئله و ضرورت تحقیق**

نشریات دانشجویی آینه تمام‌نمای اندیشه‌ها و تشویش‌های دانشجویان و یکی از عرصه‌های مهم حضور و مشارکت دانشجویان می‌باشند که اهمیت آن‌ها به عنوان تریبون زنده جامعه دانشجویی بر کسی پوشیده نیست. نشریات دانشجویی و انتشار آن‌ها در حوزه‌های مختلف علمی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، هنری، سیاسی و... در فضای دانشجویی و دانشگاهی ایران، موضوعی است که بویژه در سال‌های

## بررسی تأثیر نشریات دانشجویی در حفظ و تقویت هویت فرهنگی دانشجویان شهر قم ◆ ۲۴۷

اخیر به فعالیتی پایدار و کانون توجه تبدیل شده است. نشریات دانشجویی یکی از ارکان فعالیت‌های فرهنگی دانشجویان و عامل مهمی در بارور کردن عرصه تفکر، بحث و طرح مسائل و موضوعات در فضای دانشگاه هستند. رسانه‌ای شدن بخشی از حرکت دانشجویان که بیشتر گرایش‌های مستقل را در برداشته و برآیند دانش، خلاقیت و اندیشه پرشورترین خواستاران بهبود و تحول است، در سال‌های اخیر تأثیر بسزایی در بازسازی فضای گفتگو و رهایی دانشگاه از رکود داشته است و از این منظر تأمین گروه‌های فعال دانشجویی که در قالب نشریات دانشجویی برای پیشبرد اهداف متعالی جهت درونی سازی فرهنگ گفتگو و ارتقای شاخص‌های اجتماعی تلاش می‌کنند موجب ترغیب و تقویت روحیه همکاری و مشارکت در امور و تضعیف فضای بی‌تفاوتی خواهد شد (نایی ندوشن ۱۳۹۰).

دانشجو در عصر حاضر با توجه به روحیه پرسشگرانه خود همواره به دنبال پاسخ به این پرسش‌ها است، اینکه، که بوده، کجا بوده، چه بوده، چه هست، به عبارت دیگر متعلق به کدام قوم، ملت و نژاد است. دانشجویان می‌بایست به سرزمین و باورهای خویش نوعی علاقه و وفاداری داشته باشند و آموزش عالی که امروزه یکی از مهمترین و حساس‌ترین نقش‌ها را در فرهنگ سازی جامعه بر عهده دارد می‌بایست با برنامه ریزی‌های مدون، دقیق و دوراندیشی لازم در جهت ارتقای این هویت مشترک دانشجویان گام بردارد (سیف‌زاده، ۱۳۷۳).

بحران هویت فرهنگی به معنای گسستن و بیگانه شدن انسان از اصل و ریشه‌های فرهنگی است که در آن زیسته و با آن آمیخته و نیاز به پیوستن به اصل و ریشه‌های فرهنگی دیگر دارد که در قالب فراموشی و یا کم ارزش دانستن فرهنگ و آداب و رسوم فردی و بی‌توجهی به آن بروز می‌یابد (زارع شاه آبادی، ۱۳۹۰). دانشجویان در مرکز فرآیند تمایز و تشابه هویتی قرار دارند. علاوه بر جوانی، از یکسو فضای دانشگاه و سایر متعلقات آن که بیشتر موافق تغییر و تحول ویژگی‌های هویتی است، دانشجویان را با ویژگی‌های هویتی جدید آشنا می‌کند و از سوی دیگر بدنه فرهنگی جامعه بزرگتر انتظار هماهنگی با عناصر هویتی موجود را از آن‌ها می‌طلبد (صدیق سروسرستانی و همکاران، ۱۳۸۸).

در دوران کنونی با توجه به تأثیر رسانه‌ها و ارتباطات می‌توان گفت بر اثر پدیده ارتباطات نه تنها وضعیت‌های فرهنگی جدید شکل می‌گیرد بلکه حوزه و گستره فرهنگ نیز گسترش می‌یابد و در این میان نشریات دانشجویی به عنوان رسانه‌ای مکتوب با توجه به نقش بارزشان در اطلاع رسانی پیرامون موضوعات اجتماعی، سیاسی، صنفی، فرهنگی و... از جمله ابزارهایی هستند که می‌توانند در جهت تقویت و انتقال میراث فرهنگی و اجتماعی و ارزش‌های دانشجویان مؤثر باشند و انتقال و هدایت دامنه گسترده‌ای از نمادها، هنجارها، ارزش‌ها، عقاید، پیام‌ها و افکار روزمره دانشجویان را به عهده گرفته و کل زندگی فرهنگی و اجتماعی آنان را دگرگون کنند.

لذا با عنایت به اینکه نشریات دانشجویی که در دانشگاه‌ها منتشر می‌شوند یکی از عمده‌ترین فعالیت‌های فوق برنامه دانشجویان در سال‌های اخیر به شمار می‌روند، نقش گسترده‌ای در نهادینه ساختن فضای آزاداندیشی، نقد و گفت‌وگوی سازنده و تأکید بر حق آزادی بیان و ارتقای سطح دانش عمومی و

تخصصی دانشگاهیان داشته و می‌توانند در جهت انتقال الگوهای ارزشی نظام فرهنگی، اجتماعی و تمایلات فرهنگی از یک حوزه اجتماعی به حوزه‌های اجتماعی دیگر و همچنین در حفظ و تقویت هویت فرهنگی دانشجویان نقش تعیین کننده داشته باشند، از این روست که ضرورت و اهمیت پرداختن به این موضوع را بیش از پیش افزایش می‌دهد.

این پژوهش تأثیر نشریات دانشجویی در تقویت هویت فرهنگی دانشجویان را مورد بررسی قرار داده تا بتواند نتایج مناسبی برای بهبود عملکرد نشریات دانشجویی مطرح کند تا آنچنان که جایگاه نشریات دانشجویی ایجاب می‌کند عمل کنند و با بررسی اثرات نشریات دانشجویی عوامل مناسب تری که می‌تواند باعث افزایش مشارکت و فعالیت دانشجویان در فضا و فعالیت فرهنگی این نشریات باشد را مورد توجه قرار داده و مانع بسیاری از بحران‌های هویت در ابعاد مختلف گردد. تقویت ارزش‌های فرهنگی، هنجارهای اجتماعی، پاسداری از زبان و میراث فرهنگی، تقویت باورهای مذهبی و آشنایی بیشتر دانشجویان با هنر ایرانی و اسلامی از مهمترین ابعاد هویت فرهنگی است که می‌تواند در مسیر جهانی شدن و در برخورد با آموزه‌های فرهنگی غرب که گاهی تهدیدی برای هویت فرهنگی جوانان محسوب می‌شود آنان را مصون و ایمن نگه دارد. از سوی دیگر افزایش فرهنگ مکتوب و علاقمندی دانشجویان به مطالعات جانبی که گاهاً تولید خود آن‌هاست از اهمیت و اولویت زیادی برخوردار می‌باشد.

### ج) ادبیات تحقیق

با توجه به اینکه فرهنگ در تشکیل هویت نقش تعیین کننده دارد ضروری است که ابتدا تعریفی از فرهنگ ارائه گردد. بنا به نظر تایلور، فرهنگ مجموعه پیچیده‌های شامل دانش، معتقدات، باورها، هنرها، صنایع، فنون، اخلاق، حقوق و قوانین و آداب و رسوم و بالاخره تمام قابلیت‌ها و عادات و رفتاری است که انسان به عنوان عضو جامعه خود فرا می‌گیرد و در برابر آن جامعه وظایف و تعهداتی را در بر دارد (روح الامینی، ۱۳۸۴).

ارتباط محکمی که بین فرهنگ و هویت وجود دارد، نکته‌ای است که مورد توجه و نیز پذیرش بیشتر صاحب نظران این حوزه قرار گرفته است. به طور کلی، فرهنگ، هویت بخش و وحدت آفرین است. بنابراین پرسش از چیستی و کیستی انسان، بدون بحث در باره فرهنگ ممکن نیست و همواره تفاوت‌های فرهنگی منجر به بروز تفاوت‌های هویتی می‌شود، چرا که بسیاری از مؤلفه‌های هویتی که متمایز کننده فرد یا گروه از دیگر است، در دل نظام فرهنگی جان گرفته و شکل یافته است. (سیاهکوردی، ۱۳۸۳).

این خصوصیات که فرهنگ یک جامعه را از جوامع دیگر متمایز می‌سازد، معرف شناسنامه فرهنگی آن جامعه است. به عبارت دیگر، گذشته تاریخی، حماسه‌های آباء و اجدادی، سرزمین نیاکان، زبان مادری، باورها، سنت‌های طایفه‌ای، مفاخر ملی، اسوه‌های دینی، عصیت‌های قومی، هنر و ادبیات موزونی، هویت فرهنگی جامعه را تشکیل می‌دهد (روح الامینی، ۱۳۸۴).



## بررسی تأثیر نشریات دانشجویی در حفظ و تقویت هویت فرهنگی دانشجویان شهر قم ۲۴۹ ◆

منظور از نشریات دانشجویی (دانشگاهی) به کلیه نشریاتی اطلاق می‌گردد که به صورت ادواری، یا گاه‌نامه با نام ثابت و تاریخ نشر در زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی، هنری، علمی، ادبی، ورزشی و ... توسط گروهی از دانشگاهیان (دانشجویان و یا اعضای هیئت علمی) در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی منتشر و در محدوده دانشگاه‌ها توزیع می‌شوند و پایگاهی هستند که در آن افکار و عقاید دانشجویان با هم تلاقی می‌کنند و از برخورد و آمیزش آن‌ها اندیشه‌های تازه خلق می‌شود. نشریات زنده و فعال، دانشگاه‌ها را به سوی پویایی و حرکت و آفرینندگی و مشارکت بر می‌انگیزد.

### د) پیشینه تحقیق

#### یک- پیشینه داخلی

نساج پور (۱۳۸۴) در پایان نامه کارشناسی ارشد خود با موضوع «مقایسه علل گرایش‌های دانشجویان دانشگاه اصفهان و خوراسگان به فعالیت‌های فرهنگی دانشگاه» افزایش نقش دانشگاه‌ها در عمق بخشیدن و اعتلاء فرهنگ و تقویت هویت فرهنگی، نوآوری و نوسازی در فرهنگ و مناسبات اجتماعی، پرورش خلاقیت‌ها و استعدادهای فرهنگی دانشجویان و زمینه سازی برای توسعه مهارت‌ها و توانایی‌های فکری و فرهنگی دانشجویان را از اهداف فعالیت‌های فرهنگی دانشگاه‌ها عنوان کرد.

حشمت زاده و همکاران (۱۳۸۷) پژوهشی تحت عنوان «آسیب شناسی هویت ملی در نشریات دانشجویی قومی» به روش کیفی تحلیل محتوای نشریات دانشجویی قومی آذری و مطالب فارسی نشریات دانشجویی کردی و همچنین راهبرد اتخاذ شده در این نشریات در قبال رابطه هویت قومی و هویت ملی و نیز میزان هم‌گرایی و واگرایی نسبت به هویت ملی در این نشریات انجام دادند، نتایج تحلیل محتوای نشریات آذری نشان داد سمت‌گیری آن‌ها بیشتر در جهت راه‌بردهای تلفیقی و تخریبی است. تحلیل محتوای مطالب فارسی نشریات دانشجویی کردی نیز نشانگر سمت‌گیری در جهت راه‌بردهای توازی و تلفیقی بوده است.

صدیق سروستانی و همکاران (۱۳۸۸) در پژوهشی با عنوان «ابعاد فرهنگی، اجتماعی، سیاسی هویت دانشجویان بر مبنای مؤلفه‌های سنتی و مدرن» به بررسی ابعاد هویت دانشجویان پرداختند. یافته‌های تحقیق نشان داد مؤلفه‌های مدرن هویت در بخش اجتماعی و فرهنگی نقش برجسته تری نسبت به مؤلفه‌های سنتی دارند.

نتایج تحقیق مرشدی زاده و همکاران (۱۳۸۹) با عنوان «بازنمایی هویت ملی و قومی در نشریات دانشجویی کرد زبان، در فاصله زمانی سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۴» نشان داد که در نشریات دانشجویی کرد زبان در دانشگاه‌های تبریز، کردستان و تهران بیشترین توجه به هویت قومی و کمترین توجه به هویت ملی معطوف گشته بود. در میان ابعاد و مؤلفه‌های هویت، بعد سیاسی هویت ملی و بعد فرهنگی هویت قومی بیشتر مورد توجه قرار گرفته بود. بیشترین مؤلفه سیاسی که در هویت ملی بازنمایی شده، مؤلفه تمایل به

## ۲۵۰ ♦ فرهنگ در دانشگاه اسلامی ۱۱

انجام فعالیت سیاسی و بیشترین مؤلفه بعد فرهنگی هویت قومی که بازنمایی شده، به مؤلفه تعریف و تمجید از مشاهیر فرهنگی مربوط بود.

نتایج تحقیق قادر زاده و همکاران (۱۳۹۰) با عنوان «بازنمایی هویت ملی در نشریات دانشجویی» نشان داد از مجموع مطالب مورد بررسی، به ترتیب ۲۰.۴ و ۱۸ درصد مطالب به هم گرایی و واگرایی از هویت ملی اختصاص یافته است. از میان ابعاد و مؤلفه‌های هم گرایی، بعد سیاسی و مؤلفه‌های «مشارکت سیاسی» و «پذیرش قانون اساسی» و از میان ابعاد و مؤلفه‌های واگرایی، بعد اجتماعی و مؤلفه «تلقین سرنوشت واحد برای کردها» بیش از همه در کانون توجه نشریات دانشجویی قرار گرفته بود.

### دو- پیشینه خارجی

هالووی<sup>۱</sup> (۲۰۰۲) در پژوهشی با عنوان «فعالیت‌های فوق برنامه و انگیزش دانشجویان»، به بررسی نقش فعالیت‌های فوق برنامه در افزایش انگیزش دانشجویان پرداخت، نتایج این تحقیق بیانگر این نکته بود که فعالیت در امور فوق برنامه از جمله نشریات دانشجویی با کاهش نرخ ترک تحصیل زودرس در میان دانشجویان پسر و دختر ارتباط دارد و می‌تواند میزان ترک تحصیل زودرس را تا ۴۰ درصد کاهش دهد.

امبر<sup>۲</sup> (۲۰۰۵) در پژوهشی با عنوان «درک هویت فرهنگی در قرن بیست و یکم»، به مطالعه چالش‌های پیش روی جوانان اماراتی به فرآیند شکل‌گیری هویت فرهنگی کشور پرداخته بود که نتایج این پژوهش نشان داد از میان فاکتورهای مهم تشکیل‌دهنده هویت فرهنگی، مذهب با ۹۰ درصد، زبان ۸۶/۵ درصد، ارزش‌های فرهنگی با ۷۷/۱ درصد، اصل و نسب ۷۴/۴ درصد و ازدواج ۶۴/۴ درصد به ترتیب دارای اهمیت هستند.

دیون<sup>۳</sup> (۲۰۰۸) در تز دکتری خود با عنوان «ما دانشجویان را می‌شناسیم، اما روی آنها شناخت نداریم»، به شناسایی دیدگاه دانشجویان بومی ایرلندی به روابط میان فرهنگی در یکی از دانشگاه‌های این کشور پرداخته است. نتایج این تحقیق نشان داد اگرچه از سن و ملیت به عنوان نشانگرهای هویت فرهنگی یاد می‌شود اما تفاوت فرهنگی آن‌ها ناشی از نظام ارزشی آنان داخل یک محیط آموزشی خاص بوده است.

نتایج پژوهش لیوننبرگ<sup>۴</sup> (۲۰۱۰) با عنوان «فعالیت‌های فوق برنامه، کسب دانش»، بیانگر آن است فعالیت‌های فوق برنامه به دانشجویان این اجازه را می‌دهد تا دانشی را که در مقاطع مختلف کسب کرده‌اند را بکار بندند و به مفاهیم زندگی دموکراتیک دست یابند.

---

1. Holloway  
2. Amber  
3. Dunne  
4. Lunnenburg

## بررسی تأثیر نشریات دانشجویی در حفظ و تقویت هویت فرهنگی دانشجویان شهر قم ۲۵۱ ◆

ماسونی<sup>۱</sup> (۲۰۱۱) در پژوهشی با عنوان « اثرات مثبت فعالیت‌های فوق برنامه بر روی دانشجویان » به بررسی ابعاد تأثیر فعالیت‌های فوق برنامه بر روی دانشجویان پرداخت. نتایج این پژوهش نشان داد شرکت در فعالیت‌های فوق برنامه از جمله فعالیت‌های ورزشی، موسیقی، هنری، تئاتر و نشریات دانشجویی اثرات مثبتی بر روی رفتار، پیشرفت تحصیلی، روند فارغ التحصیلی و همچنین تأثیرات مثبت برای ورود به دنیای بزرگسالی و نقش‌پذیری اجتماعی به همراه داشته است.

لذا با توجه به این موضوعات فرضیه‌های تحقیق به شرح ذیل تدوین گردید:

### یک ( فرضیه اصلی):

نشریات دانشجویی در حفظ و تقویت هویت فرهنگی دانشجویان شهر قم تأثیر دارند.

### دو ( فرضیه‌های فرعی):

- ۱- نشریات دانشجویی در حفظ و تقویت ارزش‌های فرهنگی تأثیر دارند.
- ۲- نشریات دانشجویی در حفظ و تقویت هنجارهای اجتماعی تأثیر دارند.
- ۳- نشریات دانشجویی در حفظ و تقویت زبان فارسی و میراث فرهنگی تأثیر دارند.
- ۴- نشریات دانشجویی در حفظ و تقویت باورهای مذهبی تأثیر دارند.
- ۵- نشریات دانشجویی در آشنایی دانشجویان با هنر تأثیر دارند.

### ه ( روش پژوهش)

پژوهش حاضر به لحاظ هدف از نوع پژوهش‌های کاربردی است. با عنایت به اینکه در تحقیق حاضر هدف بررسی تأثیر نشریات دانشجویی دانشگاه‌های شهر قم در حفظ و تقویت هویت فرهنگی دانشجویان بوده و همچنین افزودن دانش کاربردی در این زمینه می‌باشد، از نظر روش تحقیق توصیفی از نوع همبستگی، مدل معادلات ساختاری می‌باشد. محقق در این پژوهش به دنبال بررسی روابط علی بین تأثیر نشریات دانشجویی بر هویت فرهنگی و ابعاد آن مشتمل بر هنجارها، ارزش‌ها، زبان، میراث، مذهب و هنر می‌باشد. با توجه به اهمیت هویت فرهنگی ابعاد آن مشخص شده و نشریات دانشجویی به دلیل تأثیر آن بر دانشجویان و کاربری مهمی که می‌تواند در دانشگاه‌ها داشته باشد، ثابت فرض شد.

### و ( جامعه و نمونه آماری)

جامعه آماری این پژوهش کلیه دانشجویان دانشگاه‌های دولتی شهر قم می‌باشند که در سال تحصیلی ۹۱-۹۲ اشتغال به تحصیل داشته‌اند و تعداد کل آن‌ها بر اساس آمار کمیسیون دانشجویی استانداری قم

## ۲۵۲ ♦ فرهنگ در دانشگاه اسلامی ۱۱

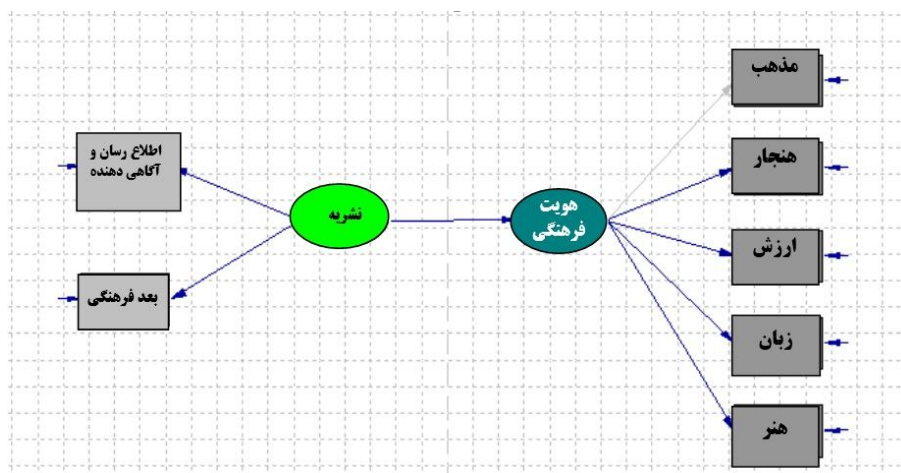
۲۲۰۹۹ نفر می‌باشد. بر این اساس حجم نمونه با استفاده از فرمول نمونه‌گیری کوکران ۳۸۴ نفر برآورد گردید.

در این تحقیق ابتدا محقق دانشگاه‌های دولتی شهر قم را مشخص و طبقه‌بندی نمود و سپس تعداد دانشجوی هر دانشگاه استخراج گردید و با در نظر گرفتن تناسب حجم نمونه از هر طبقه افراد بصورت تصادفی از طبقات تعیین شده انتخاب شدند. در مرحله بعد پرسشنامه‌ها بین ۳۸۴ نفر از دانشجویان توزیع شد.

### ز) ابزار تحقیق

ابزار جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها سه نوع پرسشنامه محقق ساخته است:

- بخش دموگرافیک: شامل ۱۵ سؤال پیرامون ویژگی‌های جمعیت‌شناسی نمونه آماری
  - بخش بررسی ابعاد هویت فرهنگی: سؤالات تخصصی این بخش مشتمل بر شناخت ابعاد هویت فرهنگی با ۵۱ سؤال بسته پاسخ و با پایایی ۰/۸۲ بوده که با استفاده از طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت تنظیم گردیده است.
  - بخش بررسی کارکردهای رسانه: این بخش از پرسشنامه سوم مربوط به کارکردهای رسانه مشتمل بر ۲۰ سؤال با پایایی ۰/۸۰ بوده که با استفاده از طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت تنظیم گردیده است.
- همچنین پرسشنامه از جهت تحلیل عاملی نیز مورد بررسی قرار گرفت و نتایج تحلیل عاملی نشان داده است که پرسشنامه مذکور از قابلیت اعتبار سازه بالایی برخوردار است.
- از آن جایی که هویت فرهنگی و رسانه هر دو سازه می‌باشند و دارای متغیرهای مکنون هستند لذا جهت بررسی تأثیر آن‌ها در این تحقیق از روش مدل معادلات ساختاری استفاده گردیده است.
- با توجه به مراحل مدل معادلات ساختاری مدل مفهومی مربوط به این پژوهش به شرح شکل (۱) است.

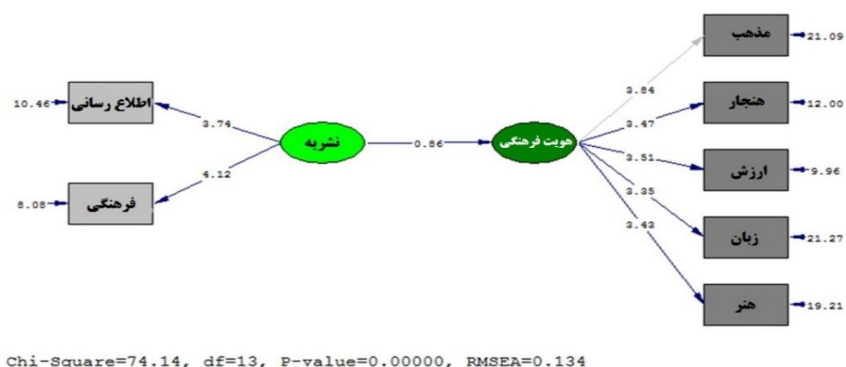


شکل (۱) - مدل پیشنهادی تحقیق حاضر

**ح) یافته های استنباطی پژوهش:**

فرضیه اصلی:

"نشریات دانشجویی در حفظ و تقویت هویت فرهنگی دانشجویان شهر قم تأثیر دارند."  
همان طور که مشاهده می شود مدل اصلی ارائه شده توسط نرم افزار لیزرل به صورت شکل (۲) می باشد که در آن روابط میان متغیرها و ضرایب هر یک از آنها ارائه شده است.  
فرضیه اصلی: نشریات دانشجویی در حفظ و تقویت هویت فرهنگی دانشجویان شهر قم تأثیر دارند.



**شکل (۲) - مدل اصلی تأثیر نشریات دانشجویی بر حفظ هویت فرهنگی**

سؤال اساسی مطرح شده این است که آیا این مدل، مدل مناسبی می باشد؟ برای پاسخ به این پرسش بایستی آماره  $\chi^2$  و سایر معیارهای مناسب بودن برازش مدل مورد بررسی قرار گیرد.  
کلیه شاخص های ارزیابی تناسب برازش مدل همراه با مقادیر آنها در جدول (۱) ارائه گردیده و نشان دهنده برازش مناسب مدل می باشد.

**جدول (۱) - بررسی شاخص های مناسب بودن مدل**

| نام شاخص | مقدار استاندارد شاخص | مقدار شاخص در مدل مورد نظر | نتیجه گیری          |
|----------|----------------------|----------------------------|---------------------|
| $\chi^2$ | -                    | ۱۷/۸۱                      | برازش مدل مناسب است |
| P-Value  | بیشتر از ۰/۰۵        | ۰/۰۸۷                      | برازش مدل مناسب است |
| GFI      | بیشتر از ۰/۹         | ۰/۹۸                       | برازش مدل مناسب است |
| AGFI     | بیشتر از ۰/۹         | ۰/۹۴                       | برازش مدل مناسب است |
| NFI      | بیشتر از ۰/۹         | ۰/۹۷                       | برازش مدل مناسب است |
| CFI      | بیشتر از ۰/۹         | ۰/۹۹                       | برازش مدل مناسب است |
| RMSEA    | کمتر از ۰/۱          | ۰/۰۶۱                      | برازش مدل مناسب است |

با توجه به کلیه شاخص‌های مطرح شده در جدول (۱) می‌توان نتیجه‌گیری کرد، که مدل از برازش مناسبی برخوردار است و همچنین با توجه به کلیه مراحل طی شده به منظور ارائه مدل، مدل مفهومی شکل (۱) که نشان دهنده اثر نشریات دانشجویی بر حفظ و تقویت هویت فرهنگی است تأیید می‌گردد. به منظور نشان دادن معناداری هر کدام از پارامترهای مدل از آماره  $t$  استفاده می‌شود تا معناداری ضرایب مشخص گردد. با توجه به خروجی لیزرل میزان  $t$  محاسبه شده در کلیه متغیرها بزرگتر از ۲ می‌باشد بنابراین کلیه تخمین‌های ارائه شده از لحاظ آماری معنادار می‌باشند و مدل نه تنها برازش مناسبی دارد بلکه کلیه ضرایب حاصل از مدل معنا دار می‌باشند. حال می‌توان نتایج فرضیه اصلی را به شرح جدول (۲) خلاصه کرد:

جدول (۲) - نتایج حاصل از مدل معادلات ساختاری فرضیه اصلی

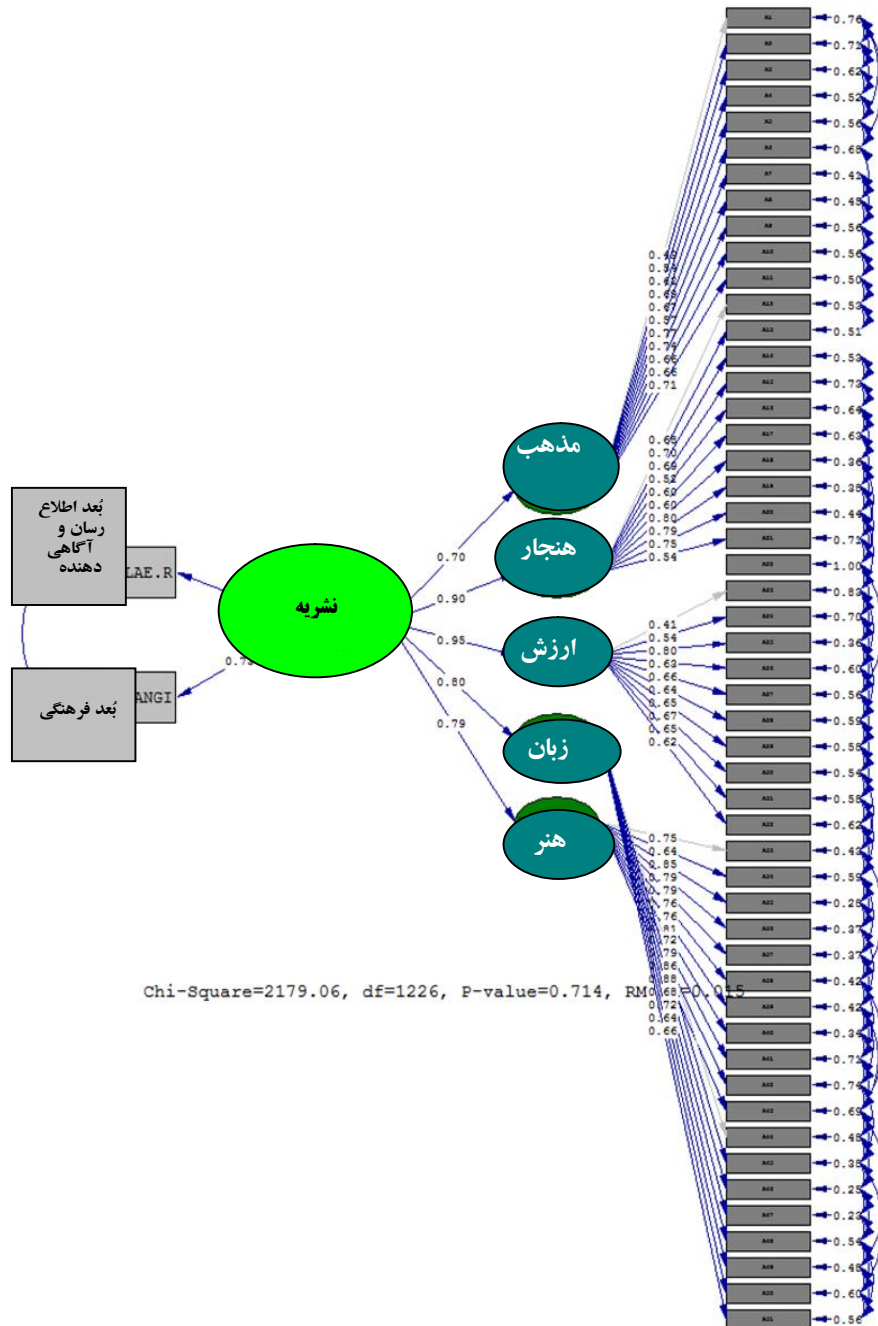
| نتیجه  | t-value | ضریب تاثیر | بررسی اثر مستقیم              |
|--|---------|------------|-------------------------------|
| نشریه دانشجویی به صورت معنی داری منجر به حفظ و تقویت هویت فرهنگی می‌شود. | ۸۸۰     | ۰.۸۰       | نشریات دانشجویی - هویت فرهنگی |

با توجه به ماهیت تحقیق حاضر و با تأیید فرضیه اصلی محقق به بررسی فرضیات فرعی تحقیق پرداخت. فرضیات فرعی تحقیق به شرح زیر است:

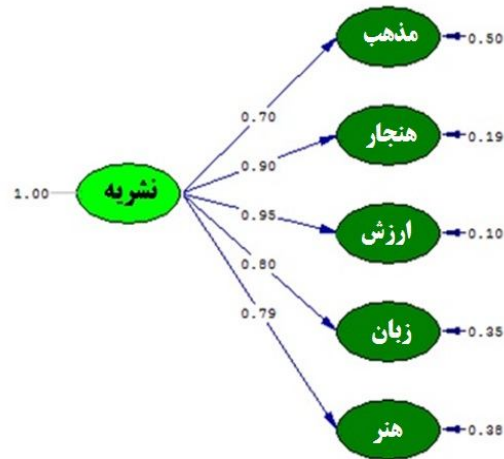
- ۱- نشریات دانشجویی منجر به حفظ و تقویت ارزش‌های فرهنگی می‌گردد.
- ۲- نشریات دانشجویی منجر به حفظ و تقویت هنجارهای اجتماعی می‌گردد.
- ۳- نشریات دانشجویی منجر به حفظ و تقویت زبان فارسی و میراث فرهنگی می‌گردد.
- ۴- نشریات دانشجویی منجر به حفظ و تقویت باورهای مذهبی می‌گردد.
- ۵- نشریات دانشجویی منجر به آشنایی دانشجویان با هنر می‌گردد.

#### ط) بررسی مدل ساختاری فرضیات فرعی تحقیق

همان‌طور که از خروجی نرم‌افزاری لیزرل مشخص می‌گردد این خروجی فرضیات فرعی تحقیق را مورد بررسی قرار می‌دهد که تحت عنوان مدل ساختاری خوانده می‌شود.



شکل (۳): مدل تأثیر نشریات دانشجویی بر ابعاد هویت فرهنگی



Chi-Square=2179.06, df=1226, P-value=0.714, RMSEA=0.015

شکل (۴) - مدل مربوط به عوامل ساختاری فرضیات فرعی تحقیق

کلیه شاخص‌های ارزیابی تناسب برازش مدل همراه با مقادیر آن‌ها در جدول (۳) ارائه گردیده و نشان دهنده برازش مناسب مدل می‌باشد.

جدول (۳) - نتایج حاصل از مدل معادلات ساختاری فرضیات فرعی

| نام شاخص      | مقدار استاندارد شاخص | مقدار شاخص در مدل مورد نظر | نتیجه گیری          |
|---------------|----------------------|----------------------------|---------------------|
| $\chi^2 / df$ | کمتر از ۲            | ۱/۷۷                       | برازش مدل مناسب است |
| P-Value       | بیشتر از ۰/۰۵        | ۰/۷۱۴                      | برازش مدل مناسب است |
| GFI           | بیشتر از ۰/۹         | ۰/۹۱                       | برازش مدل مناسب است |
| AGFI          | بیشتر از ۰/۹         | ۰/۹۳                       | برازش مدل مناسب است |
| NFI           | بیشتر از ۰/۹         | ۰/۹۲                       | برازش مدل مناسب است |
| CFI           | بیشتر از ۰/۹         | ۰/۹۱                       | برازش مدل مناسب است |
| RMSEA         | کمتر از ۰/۱          | ۰/۰۷۸                      | برازش مدل مناسب است |
| RMR           | کمتر از ۰/۱          | ۰/۰۱۵                      | برازش مدل مناسب است |



## بررسی تأثیر نشریات دانشجویی در حفظ و تقویت هویت فرهنگی دانشجویان شهر قم $\diamond$ ۲۵۷

با توجه به کلیه شاخص‌های مطرح شده در جدول (۳) می‌توان نتیجه‌گیری کرد، که مدل از برازش مناسبی برخوردار است. پس با توجه به مناسب بودن برازش مدل، نتایج حاصل از تحقیق و مرتبط با فرضیات فرعی به شرح زیر است.

**جدول (۴)- نتایج حاصل از مدل معادلات ساختاری فرضیات فرعی**

| شماره فرضیه | نام رابطه            | میزان اثر | معناداری | نتیجه              |
|-------------|----------------------|-----------|----------|--------------------|
| فرعی ۱      | نشریه - ارزش‌ها      | ۰/۹۵      | ۱۲/۸۵    | فرضیه تأیید می‌شود |
| فرعی ۲      | نشریه - هنجار        | ۰/۹۰      | ۱۳/۲۳    | فرضیه تأیید می‌شود |
| فرعی ۳      | نشریه - زبان و میراث | ۰/۸۰      | ۸/۸۲     | فرضیه تأیید می‌شود |
| فرعی ۴      | نشریه - مذهب         | ۰/۷۰      | ۸/۱۷     | فرضیه تأیید می‌شود |
| فرعی ۵      | نشریه - زبان         | ۰/۷۹      | ۱۳/۳۱    | فرضیه تأیید می‌شود |

خلاصه نتایج جدول (۴) نشان دهنده آن است که کلیه فرضیات فرعی تأیید می‌شود و می‌توان گفت که نشریه دانشجویی منجر به حفظ و تقویت باورهای مذهبی، هنجارهای اجتماعی، ارزش‌های فرهنگی، زبان فارسی و میراث فرهنگی، هنر می‌گردد و اثرات نشریات دانشجویی بر این ابعاد کاملاً نزدیک به یکدیگر است.

مهمترین معادلات ساختاری به شرح زیر است:

تأثیر نشریات دانشجویی =  $۰.۷۰ * \text{مذهب}$

تأثیر نشریات دانشجویی =  $۰.۹۰ * \text{هنجارها}$

تأثیر نشریات دانشجویی =  $۰.۹۵ * \text{ارزش}$

تأثیر نشریات دانشجویی =  $۰.۸۰ * \text{زبان و میراث فرهنگی}$

تأثیر نشریات دانشجویی =  $۰.۷۹ * \text{هنر}$

هر یک از معادلات نشان دهنده میزان اثرات و نقش نشریات دانشجویی با عوامل مرتبط است. سؤال بعدی این است که آیا اثرات به دست آمده معنا دار می‌باشند. بدین منظور شاخص T-VALUE مورد بررسی قرار می‌گیرد. با توجه به خروجی لیزرل میزان  $t$  محاسبه شده در کلیه متغیرها بزرگتر از ۲ می‌باشد بنابراین کلیه تخمین‌های ارائه شده از لحاظ آماری معنادار می‌باشند. لذا ضرایب حاصل کاملاً معنادار می‌باشد و می‌توان آن‌ها را به عنوان ضریب مسیر در نظر گرفت.

**ی) بحث و نتیجه گیری**

۱) یافته‌های پژوهش در خصوص فرضیه اصلی تحقیق مبنی بر "تأثیر نشریات دانشجویی در حفظ و تقویت هویت فرهنگی دانشجویان شهر قم" بیانگر این موضوع می‌باشد که میزان تأثیر مطالب مندرج در این نشریات دانشجویی با ضریب تأثیر ۰/۸۰ می‌باشد، که نشان از موفقیت این نشریات در جهت حفظ و تقویت هویت فرهنگی دانشجویان دارد.

این یافته نشان می‌دهد که تعلق به هویت و تعصب نسبت به ارزش‌ها، هنجارها، باورهای مذهبی، زبان، میراث فرهنگی و هنر در جامعه دانشجویی به خوبی احساس و در زندگی روزمره آن‌ها حاکم می‌باشد، همین تفکر و نگاه نیز در نشریات دانشجویی با هدف افزایش هویت فرهنگی مد نظر هیئت تحریریه این نشریات قرار گرفته است که این موضوع اثر خود را در میزان ضریب تأثیر ۰/۸۰ تأثیر نشریات دانشجویی بر هویت فرهنگی دانشجویان نشان داده است.

در بررسی نتایج، دلیل پایین بودن ضریب تأثیر بعد اطلاع رسانی و آگاهی دهنده نشریات دانشجویی (۰/۶۲) نسبت به بعد فرهنگی (۰/۷۳) آن را می‌توان در جهت گیری مطالب مندرج در این نشریات به سمت مطالب فرهنگی نسبت به بعد اطلاع رسانی مطالب این نشریات دانست که در تحلیل آن‌ها می‌توان گفت بالا بودن مطالب فرهنگی نسبت به اطلاع رسانی حاکی از این موضوع است که مطالب مندرج در نشریات دانشجویی کمتر در بعد مطالب عمیق اطلاع رسانی و آگاهی دهنده انتشار یافته‌اند و بیشتر رویکرد آنان در تهیه مطالب فرهنگی بوده است.

نتایج این تحقیق با یافته‌های تحقیق نساج پور (۱۳۸۴) با عنوان علل گرایش‌های دانشجویان دانشگاه اصفهان و خوراسگان به فعالیت‌های فرهنگی دانشگاه که نشان داد فعالیت‌های فرهنگی دانشگاه‌ها در تقویت هویت فرهنگی تأثیر دارد، همسو می‌باشد.

۲) نتایج یافته‌های مربوط به فرضیه تحقیق، مبنی بر "تأثیر نشریات دانشجویی در حفظ و تقویت هویت فرهنگی دانشجویان" نشان می‌دهد که مطالب مندرج در این نشریات در میان پنج عنصر بیشترین تأثیر را بر روی ارزش‌ها با ضریب تأثیر ۰/۹۵ داشته است که میان ارزش‌ها می‌توان به کمترین تأثیر را بر روی باورهای مذهبی با ضریب تأثیر ۰/۷۰ داشته است.

۳) یافته‌ها نشان می‌دهد باتوجه به شکل (۳) برازش مدل از طریق معادلات ساختاری نشان می‌دهد که باورهای مذهبی با ۰/۷۰ از برازش مناسبی برخوردار است. بیشترین تأثیر مطالب مندرج در نشریات دانشجویی در خصوص باورهای مذهبی مربوط به سوال ۷ "تأکید بر رعایت هنجارهای مذهبی توسط دانشجویان (حجاب و عفاف و...)" با ضریب تأثیر ۰/۷۷ و کمترین تأثیر مربوط به سوال ۱ "مبارزه با خرافات و تعصبات دینی دانشجویان" با ضریب تأثیر ۰/۴۹ می‌باشد. این آمار نشان می‌دهد که مذهب همچنان منبع مهمی برای هویت و معنا بخشی در جهان متجدد و آشفته به شمار می‌رود، پرداختن به مسائلی همچون پابندی و وفاداری به مذهب، اعتقاد و تمایل به مناسک و آیین‌های مذهبی، مبارزه با خرافات و

## بررسی تأثیر نشریات دانشجویی در حفظ و تقویت هویت فرهنگی دانشجویان شهر قم ۲۵۹ ◆

تعصبات دینی دانشجویان، ترغیب دانشجویان به مطالعه کتب مذهبی، کسب اطلاع از زندگی ائمه اطهار(ع)، در نشریات دانشجویی، در فرآیند شکل دهی هویت عقیدتی دانشجویان بسیار مؤثر خواهد بود.

۴) برآزش مدل از طریق معادلات ساختاری نشان می‌دهد ارزش‌ها با ۰/۹۵ از برآزش مناسبی برخوردار است. بیشترین تأثیر مربوط به سوال ۲۵ "افزایش حس همنوع دوستی میان دانشجویان" با ضریب تأثیر ۰/۸۰ و کمترین تأثیر مربوط به سوال ۲۳ "انتقال ارزش‌های علمی و اخلاقی جامعه دانشجویی به دانشجویان جدیدالورود" با ضریب تأثیر ۰/۴۱ می‌باشد. این یافته‌ها بیانگر آن است که ارزش‌ها از اساسی‌ترین عناصر یک نظام اجتماعی و به مثابه زیر ساخت‌های اجتماعی و مبنای شکل‌گیری و تنظیم روابط است، پرداختن به ارزش‌هایی همچون هم نوع دوستی، عدالت خواهی، تقویت روحیه تعاون، تقویت وجدان کاری و... در نشریات دانشجویی محتوای هنجارهای جامعه را تحت تأثیر قرار خواهد داد.

نتایج این پژوهش با یافته‌های تحقیق دیون (۲۰۰۸) که تفاوت‌های فرهنگی دانشجویان نشأت گرفته از نظام ارزشی آنان داخل محیط آموزشی است، همسو بوده است.

۵) نتایج مربوط به یافته‌های مربوط به فرضیه تأثیر نشریات دانشجویی در حفظ و تقویت هنجارها، بیانگر این موضوع می‌باشد که هنجارها با ۰/۹۰ از برآزش مناسبی برخوردار است، که باتوجه به سؤالات مربوط به این فرضیه بیشترین تأثیر در خصوص گویه ۱۹ "تقویت روحیه مسئولیت‌پذیری میان دانشجویان" با تأثیر ۰/۸۰ و کمترین ضریب تأثیر مربوط به سوال ۱۶ "تشویق دانشجویان به عضویت و مشارکت در انجمن‌های علمی" با تأثیر ۰/۵۲ می‌باشد. این نتیجه آماری نشان می‌دهد هنجار قاعده‌ای است که به هدایت الگوی رفتار اجتماعی می‌پردازد، و درج مطالبی در خصوص هنجارها که در برگیرنده قوانین، اصول اخلاقی و رهنمودها، و قواعد رفتارهای مؤدبانه دانشجویی است مانند مشارکت در تشکلهای و فعالیت‌های سیاسی و انجمن‌های علمی، بهبود سطح روابط دانشجویان و کارکنان دانشگاه، تقویت روحیه مسئولیت‌پذیری و رعایت احترام متقابل و تقبیح مدگرایی، به بقای الگوهای روابط متقابل اجتماعی و شیوه‌های انجام دادن امور کمک خواهد کرد.

این پژوهش با نتایج تحقیق لیونبرگ (۲۰۱۰) در خصوص اینکه فعالیت‌های فوق برنامه دانشجویان در دست‌یابی به زندگی دموکراتیک مؤثر است، همخوانی دارد. همچنین نتایج این تحقیق با پژوهش ماسونی (۲۰۱۱) در خصوص اثرات مثبت فعالیت‌های فوق برنامه که نشان داد شرکت در فعالیت‌های فوق برنامه از جمله نشریات دانشجویی اثرات مثبت بر روی رفتار و نقش‌پذیری اجتماعی دارد، همسو است.

۶) نتایج مربوط به فرضیه "تأثیر نشریات دانشجویی در حفظ و تقویت زبان و میراث فرهنگی"، برآزش مدل از طریق معادلات ساختاری نشان می‌دهد که زبان و میراث فرهنگی با ۰/۸۰ از برآزش مناسبی برخوردار است. این یافته حاکی از آن است که زبان به عنوان یک عنصر مهم در پیشرفت‌های فرهنگی محسوب می‌شود و بازگوکننده مفاهیم و مضامین مورد علاقه و مسلط بر اذهان دانشجویان است، و همچنین

## ۲۶۰ ♦ فرهنگ در دانشگاه اسلامی ۱۱

شاید بتوان میراث فرهنگی مشترک، گسترده و فراگیر را در میان دانشجویان یک دانشگاه را از مهمترین اجزاء هویت ملی دانست که سبب توافق فرهنگی می‌شود، از این رو ضرورت پرداختن به مسائلی همچون معرفی مشاهیر و شخصیت‌های تاریخی و مذهبی، مکان‌های تاریخی، آداب و رسوم، استفاده از واژگان فارسی بجای کلمات بیگانه، آشنایی دانشجویان با آثار ادبی و... بیش از پیش احساس می‌شود.

نتایج این تحقیق با یافته‌های تحقیق مرشدی زاده (۱۳۸۹) با عنوان بازنمایی هویت ملی و قومی در نشریات دانشجویی در خصوص این که بیشترین مؤلفه بعد فرهنگی هویت قومی بازنمایی شده، در نشریات دانشجویی کرد زبان مربوط به مؤلفه تعریف و تمجید از مشاهیر فرهنگی مربوط است، همخوانی دارد.

۷) در بررسی تأثیر مطالب مندرج در نشریات دانشجویی در حفظ و تقویت هنر، برازش مدل از طریق معادلات ساختاری نشان می‌دهد که هنر با ۰/۷۹ از برازش مناسبی برخوردار است، لذا با عنایت به این که هنر شکلی از فرهنگ معنوی جامعه است که به بیان رابطه انسان با محیط طبیعی و اجتماعی، با دنیای ذهنی، با اعمال، اندیشه‌ها و احساسات و به طور خلاصه با واقعیت درون و برون می‌پردازد و رابطه هنر و هویت امری مهم است و با تعمق و مطالعه در آثار هنری می‌توان به شناخت هویت فرهنگی یک ملت دست یافت، درج مطالبی با این موضوع همچون تأثیر دانشجویان در پیشبرد هنر، تشویق دانشجویان به ارائه آثار و شرکت در شب شعر دانشجویی، عضویت در کانون های هنری و... به منظور حفظ و تقویت هویت فرهنگی لازم و ضروری است.

### پیشنهادات کاربردی تحقیق

۱- در خصوص بررسی نشریات دانشجویی در بعد اطلاع رسان و آگاهی دهنده با توجه به این که ضریب تأثیر نشریات در بعد "اطلاع رسان و آگاهی دهنده" پایین تر از بعد "فرهنگی" می‌باشد، به نظر می‌رسد بایستی کارکرد نشریات در بعد "اطلاع رسانی" تقویت و تهیه مطالب با این محتوی بیشتر مدنظر قرار گیرد.

۲- مطابق یافته‌ها، تأثیر نشریات دانشجویی در تقویت باورهای مذهبی دانشجویان دارای ضریب پایینی است که قطعاً تهیه و انتشار مطالب با محتوای اعتقادی و مذهبی می‌تواند در تقویت باورهای مذهبی در اذهان دانشجویان تأثیر بسزایی داشته باشد.

۳- مطابق آنچه از یافته‌های پژوهش بر می‌آید حدود یک سوم از شرکت کنندگان با نشریات دانشجویی همکاری داشته اند، لذا پیشنهاد می‌گردد به منظور افزایش تعداد دانشجویان همکار با این نشریات، اطلاع رسانی مناسب در خصوص شرایط جذب دانشجویان علاقه‌مند به فعالیت در این نشریات صورت پذیرد، همچنین دانشگاه‌ها می‌توانند در ابتدای ثبت نام از دانشجویان با تهیه فرم‌هایی نسبت به استعدادیابی و علایق فرهنگی دانشجویان اقدام نموده و اطلاعات این فرم‌ها را در اختیار نشریات دانشجویی قرار دهند تا از علاقمندان در بخش های مختلف استفاده گردد.

#### ۲۶۱ $\diamond$ بررسی تأثیر نشریات دانشجویی در حفظ و تقویت هویت فرهنگی دانشجویان شهر قم

۴- مطابق یافته‌ها، دانشجویان همکار با نشریات دانشجویی به صورت غیرحرفه‌ای در موضوعات مختلف همکاری داشته‌اند که همکاری صاحب نظران و استادان رشته‌های مختلف در جهت آموزش و ارتقای سطح علمی دانشجویان و همچنین فعالیت در یک حوزه مشخص می‌تواند نسبت به ارتقاء سطح کیفی مطالب مندرج در این نشریات موثر واقع گردد.

۵- مطابق نتایج حاصله، در بررسی نقاط ضعف نشریات دانشجویی شهر قم، اولویت اول مربوط به پایین بودن درصد مطالب تولیدی با ۲۴/۵ درصد بوده که نشان می‌دهد دانشجویان توانایی و اهتمام لازم جهت نگارش مطالب را نداشته‌اند، لذا ضرورت برگزاری کلاس‌های آموزشی اصول روزنامه‌نگاری و خبرنگاری و نویسندگی توسط امور فرهنگی و دانشجویی دانشگاه‌ها به منظور آشنایی دانشجویان با اصول کار در هیئت تحریریه نشریات دانشجویی و استفاده آنان از اساتید و کارشناسان مجرب در زمینه آموزش دانشجویان لازم و ضروری می‌باشد.

#### پیشنهاد به محققان آتی

- ۱- این موضوع با روش کیفی به صورت مصاحبه عمیق با دانشجویان فعال در نشریات دانشجویی مورد مطالعه قرار گیرد.
- ۲- مطالب مندرج در نشریات دانشجویی بصورت تحلیل محتوی مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد.
- ۳- کارکردهای فرهنگی نشریات دانشجویی مورد مطالعه قرار گیرد.
- ۴- اثرات مثبت و تأثیرگذار این نشریات بر روند فعالیت‌ها و کارکردهای آموزشی و دانشجویی دانشگاه مورد بررسی قرار گیرد.
- ۵- نقش نشریات دانشجویی در توسعه فرهنگی دانشگاه‌ها مطالعه گردد.
- ۶- آسیب‌شناسی و شناخت دلایل رکود نشریات دانشجویی مورد بررسی قرار گیرد.
- ۷- معیارهای ارزیابی نشریات دانشجویی در تحقیقات آینده مورد مطالعه قرار گیرد.
- ۹- نقش نشریات دانشجویی در تحقق اهداف فرهنگی دانشجویان مورد بررسی قرار گیرد.



### منابع

- حشمت زاده، م ب. گنج خانلو، م. (۱۳۸۷). آسیب شناسی هویت ملی در نشریات دانشجویی قومی. فصلنامه علمی پژوهشی رهیافت های سیاسی و بین المللی. شماره ۱۴. صص ۱۶۳-۱۹۰. تهران: دانشکده اقتصاد و علوم سیاسی دانشگاه شهید بهشتی.
- رشیدپور ع. (۱۳۸۷). نقش دانشگاه آزاد اسلامی در توسعه فرهنگی. معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی. دفتر گسترش تولید علم.
- روح الامینی م. (۱۳۸۴). زمینه فرهنگ شناسی. تهران: انتشارات عطار.
- زارع شاه آبادی، ا. ابراهیم آبادی، م. (۱۳۹۰). بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با بحران هویت فرهنگی در بین دانش آموزان دبیرستانی تبریز. فصلنامه علمی پژوهشی تحقیقات فرهنگی. شماره ۴. صص ۲۰۷-۲۲۸.
- سیاهکلرودی ب. (۱۳۸۳). مولفه های هویت فرهنگی ایرانیان در شاهنامه فردوسی. کاشان: دانشگاه شهید باهنر.
- سیف زاده، ح. (۱۳۷۳). نوسازی و دگرگونی سیاسی. تهران: نشر قومس.
- صدیق سروستانی، ر. قادری، ص. (۱۳۸۸). ابعاد فرهنگی، اجتماعی، سیاسی هویت دانشجویان بر مبنای مولفه های سستی و مدرن. فصلنامه علمی پژوهشی تحقیقات فرهنگی ایران. دوره دوم. شماره ۴. صص ۳۵-۶۵.
- قادرزاده، ا. قادر زاده ه. (۱۳۹۰). بازنمایی هویت ملی در نشریات دانشجویی (بررسی موردی: نشریات دانشجویی دانشگاه کردستان). فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات ملی. سال دوازدهم. شماره ۴۸. صص ۱۲۵-۱۴۸.
- مرشدی زاده، ع. غفاری هاشجین ز، قادر زاده ه. (۱۳۸۹). بازنمایی هویت ملی و قومی در نشریات دانشجویی کرد زبان، در فاصله زمانی سال های ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۴. فصلنامه مطالعات سیاسی. سال دوم. شماره ۸. صص ۷۵-۱۰۱.
- ناییب ندوشن، ز. (۱۳۹۰). اصول روزنامه نگاری برای دانشجویان. تهران: باشگاه دانشجویان دانشگاه تهران.
- نساج پور، ف (۱۳۸۴). مقایسه علل گرایشهای دانشجویان دانشگاه اصفهان و خوراسگان به فعالیت های فرهنگی دانشگاه. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد خوراسگان.
- Amber, H (2005) " **Preserving Cultural Identity in the 21 century: challenger to the Emirati Youth**", *Department of Psychology*. UAE University.
- Dunne, Ciaran (2008) '**We know them, but we don't know them**': a grounded theory approach to exploring host students' perspectives on intercultural contact in an Irish university. PhD thesis, Dublin City University.
- Holloway, J. H. (2002, September). "**Extracurricular activities and student motivation**". Retrieved February 13, 2011, from ASCD website: [http://www.ascd.org/leadership///Extracurricular Activities-and-Student-Motivation.aspx](http://www.ascd.org/leadership///Extracurricular_Activities-and-Student-Motivation.aspx)
- Massoni, Erin (2011) "**Positive Effects of Extra Curricular Activities on Students**" *ESSAI*: Vol. 9, Article 27. 83-87

